

1912 CENTENAR VASILE NETEA 2012
GELU NETEA DESPRE VASILE NETEA

Coperta: **Valentin Dan**

© **Gheorghe Netea - 2012**

© **A. F. M. C. «Christiana»**
pentru prezenta ediție

Editura Christiana - Str. Theodor Sperantia 104,
bl. S26, sc. 3, ap. 66, sector 3, București, cod 030939;
tel: 021/3225798; e-mail: editurachristiana@yahoo.com;
www.editurachristiana.ro

Director literar: **Răzvan Codrescu**
Consilier editorial: **Gabriela Moldoveanu**

ISBN: 978-973-1913-47-6

1912 CENTENAR VASILE NETEA 2012

**GELU NETEA DESPRE
VASILE NETEA**

Cu o postfață de **Răzvan Codrescu**

EDITURA CHRISTIANA

București-2012

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a
României**

NETEA, GELU

**Gelu Netea despre Vasile Netea / Gelu
Netea ; postf.: Răzvan Codrescu. - București :
Editura Christiana, 2011**

ISBN 978-973-1913-47-6

I. Codrescu, Răzvan (pref.)

821.135.1.09 Netea, V.

929 Netea, V.

Prefață

Culegerea de articole din această carte reprezintă posibilitățile pe care le-am avut la îndemână pentru a readuce în atenția publicului cititor aspecte din viața și opera tatălui meu. Toate au fost publicate în revista sibiană *Puncte cardinale* cu diferite prilejuri comemorative. Am beneficiat, în acest sens, de prietenia deosebită cu Răzvan Codrescu, redactorul ei șef, un adevărat român și un adevărat ortodox, iar revista - singura de orientare național-creștină din țară cu răspândire și în străinătate. În urmă cu un an, din motive exclusiv financiare, revista și-a încetat apariția. În sufletul meu, însă, ea continuă să apară măcar prin ceea ce va constata și cititorul că înseamnă prezența neuitată a tatei.

De asemeni, am beneficiat de prietenia cu istoricul brăilean Toader Bucul ei. În cartea sa *Clio încarcerată*, mi-a inserat un amplu interviu, la care nu mai am nimic de adăugat. Oricât aş adăuga, tot n-ar fi destul. Despre Vasile Netea orice altă adăugire nu ar fi suficientă.

Am beneficiat, totodată, de o a treia prietenie. Nu în ultimul rând, ci poate în primul. Mă refer la Dimitrie Poptâmaș, inițiatorul, susținătorul și continuatorul tuturor momentelor de comemorare realizate la Deda, la Târgu-Mureș și la București. El a fost sufletul acestor acțiuni în calitate de președinte al Fundației Culturale „Vasile Netea” și de fost director al Bibliotecii Municipale târgmureșene. Un promotor, un admirator și un păstrător de memorie neegalată de altcineva. Despre actuala directoare, d-na Monica Avram, nu-mi găsesc cuvinte de laudă potrivite.

Datorită domniei sale, întreaga bibliotecă a tatălui meu se află astăzi pe rafturile bibliotecii pe care o conduce.

O notă specială pentru preotul Dumitru Fărcaș. Nume cu rezonanță de oboi. Pomenirile sale duminicale la biserică și slujbele la mormântul din cimitir au fost de fiecare dată linii religioase și melodice ale marelui nostru oboist clujean al cărui nume, fără îndoială, nu întâmplător îl poartă.

Mulțumesc pe această cale și doamnei primar Lucreția Cadar. Împreună cu Editura Dacia din Cluj, a participat la reeditarea cărții *De la Petru Maior la Octavian Goga*. Nu este singurul motiv de mulțumire. Ci pentru tot ce a făcut și va mai face.

Mulțumirea cea mai mare i-o adresez însă mamei mele. Fără mama, tata nu ar fi putut fi ceea ce a fost. Și, fără tata, mama nu ar putea fi ceea ce este: o punte de legătură între trecut și viitor, o permanență vie de neștirbită aducere-aminte. Astăzi ea nu mai este printre noi. Dumnezeu a chemat-o la El mai devreme decât m-aș fi așteptat. Dar pentru mine ea continuă să fie. De undeva de sus ne vede, ne veghează, participă la centenar. O, Doamne, cât și-a dorit această participare!

Nici un biograf, vreodată, nu va putea sintetiza povestea vieții lor, esența a ceea ce au reprezentat unul pentru celălalt de la început până la sfârșit, mai emoționant și mai exact decât a făcut-o tata în frazele dedicative pe care i le-a scris pe fotografia care vă privește de pe copertă: „Doamnei mele Lucreția, mărturie de dragoste și recunoștință pentru devotamentul arătat idealurilor mele, pentru zbuciumul și pentru multele jertfe acceptate cu atâta nobilă înțelegere. Vasile Netea.

București, 27 iulie 1944”. După nici o lună de la această minunată mărturisire, a urmat nefericita zi de 23 august 1944, lungul iad comunist în care le-au intrat amândurora visele, iluziile, nădejtile, înghițite toate de cumplitele realități insurmontabile.

Părinților mei, deopotrivă, le închin aceste pagini de dragoste fără margini.

Deoarece cred în viața viitoare, cred în învierea morților ce va să vină și cred că realitatea pe care o trăim nu se poate ca, într-o zi, să nu fie mai bună. Aceste credințe și speranțe au aparținut, cândva, ferme și de neclintit, mamei și tatei. Acum îmi aparțin mie. La fel de clare și de puternice. Amin!

7 ani de la moartea tatălui meu

În mod normal - asta dacă mai putem vorbi despre lucruri normale într-o lume care este așa cum este - titlul de mai sus ar fi trebuit să fie: *7 ani de la moartea istoricului Vasile Netea*.

Dar cine să-l scrie?

Vasile Netea nu a întreținut niciodată, cu nimeni, relații de politețuri. De amabilități ieftine. De mese „intelectuale”. De cafea sau de pahar. De cărți de joc sau de vizite. De conversații aiurea doar de dragul vizitelor, meselor, conversațiilor și pierderii atât de minunate de timp. Singura lui relație statornică și serioasă fiind numai relația cu masa de scris. La acest singur fel de masă s-a născut, a trăit și a murit. Însăși căsătoria lui nefiind cu mama, ci cu Transilvania, iar pe mine nenumindu-mă niciodată Gelu, ci Ardeal. Un fel de dragoste scăldată nu în vorbe, ci în apele Mureșului, înălțându-se nu spre piscurile iubirii pentru o femeie sau un copil, ci spre piscurile munților Călimani și Apuseni, luminată nu de soarele cald și leneș al litoralului cel de toate verile, ci de soarele arzător până la scrum și harnic până la cenușă al câmpiei și dealurilor din Deda. O dragoste uluitoare de nepământeană, plătită cu ani mulți de anchete, de bătaie, de procese, de închisoare și apoi de sumedenie de privațiuni care mai de care mai nedrepte.

Mereu în criză de timp, Vasile Netea nu și-a domolit scrisul decât în clipa când a orbit. Dar chiar și atunci, la un ultim 1 decembrie 1988, mi-a dictat un articol despre Unirea Cea Mare. Orbi, ochii lui luceau. Limpezi, ochii mei plângeau. Se lupta cu chinul ultimelor sale zile, săptămâni, luni. La 6 martie 1989 a murit.

Niște ochi pe care nu îi voi uita niciodată s-au închis pentru totdeauna. I-au rămas în urma privirii 40 de cărți. Toate, despre și pentru Transilvania. Frumos mi-a spus Iosif Sava: „Vasile Netea? Un Iorga al Transilvaniei!”. Eram în biroul lui Radu George Serafim punând la cale, în urmă cu doi ani, alături de inimosul director al Bibliotecii Județene din Târgu-Mureș, Dimitrie Poptămaș, înființarea Fundației Culturale „Vasile Netea”.

Deci, cum a fost posibil ca de curând, la o serată muzicală, un ilustru și distins intelectual occidental să afirme, masonic și senin, cum că „nimeni nu a scris nimic despre Transilvania”? Amintindu-l, „în treacăt”, doar pe învățatul istoric David Prodan. Și mai adăugând apoi, într-o replică nesolicitată de nimeni, pe „ungurii din emigrație”.

Oare Vasile Netea, emigrat în cer, în rai sau în iad, nu a scris despre pământul acesta mai mult decât au scris atâția alții din cei ce se bat astăzi cu pumnul în piept că nu mai pot de dragoste pentru pământul Transilvaniei și României? O, Doamne! Cum de-i lași?

Sunt fiul lui Vasile Netea. Pe care vreau să-l apăr. Împotriva tuturor celor care l-au uitat, nu-l mai recunosc, nu și-l mai amintesc și nu-l mai pomenesc pe nicăieri. Așa cum, creștinește, dacă aceștia ar fi cu adevărat creștini, s-ar cuveni să o facă.

În locul lor, foștii lui colegi de tinerețe, de suferință, de Institut de Istorie, de conferințe, de reviste și de atâtea alte acțiuni la care au participat împreună îl voi apăra astăzi numai eu.

Alături de autorii vorbelor îngenuncheate mai jos îi aprind azi o lumânare. Aceasta dacă lumânările și amintirile pot lumina și aminti lucruri pe care nu le mai poți avea niciodată.

Ziua cea mare (1918-1998)

„Pe sub poarta cetății - își amintește Valeriu Boeriu - curgeau neîncetat coloane de țărani în haine de sărbătoare, cu drapele și pancarde purtând numele satelor, având în frunte pe preoții lor... Numai cine a văzut această priveliște - precizează martorul - își poate da seama de măreția ei.”

Care a fost numărul participanților la Adunarea de la 1 Decembrie 1918? „Au putut să fie - afirma *Unirea* de la Blaj - 80.000, au putut să fie 90.000, 100.000. Pe câmpul adunării era o mare de capete”. *Românul* de la Arad, oficiosul Consiliului, indica numărul de 10.000. *Libertatea* de la Orăștie dă și ea aceeași cifră. Ion Clopoțel vorbește de „cam o sută de mii”; din însemnările lui Pavel Malița aflăm că la poarta cetății s-ar fi numărat 120.000 de oameni, dar că unii participanți socoteau că numărul era de 200.000; în amintirile sale, Laurențiu Oanea vorbește de „sute de mii”. Adevărul e că nimeni n-a putut număra bob cu bob potopul de lume românească adunat în acel moment la Alba Iulia, singura indicație plauzibilă fiind aceea a unei mulțimi de proporții într-adevăr gigantice. „Cât cuprindea ochiul scrie un memorialist numai om și om în continuă mișcare, producând un vuiet de parc-ar fi fost talazurile mării în vreme de furtună.”

Rând pe rând, își fac apariția, deschizându-și cu greu drumul către masa prezidențială, membrii Consiliului, primiți cu ropote de aplauze. Ultimul sosește octogenarul George Pop de Băsești - badea George - președintele vechiului Comitet Național, susținut de subsuori de doi dintre delegații locului său natal. „Venerabilul bătrân - relatează Silviu Dragomir - sosise la Alba Iulia din ajun, dar oboseala drumului l-a doborât la pat. Cu toată febra

ce-l muncea, el s-a ridicat din pat și a venit să prezideze adunarea și să-i binecuvânteze rostul fericit”.

Pentru numele lui Dumnezeu, bade George - îl interpelă cineva din asistență -, cum te-ai încumetat să faci o călătorie așa de lungă și obositoare pe o vreme ca asta?

Dar cum să n-o fac, nepoate - îi răspunde bătrânul -, când ziua aceasta o aștept de 80 de ani?! Am venit chiar dacă această călătorie m-ar costa viața (cum l-a și costat), căci de astăzi pentru mine nu mai rămâne decât să zic ca dreptul Simeon din Biblie: *Acum slobozește, Doamne, pe robul tău!* (relatare de prof. Ioan Georgescu).

Goldiș a dat citire rezoluțiilor elaborate în noaptea precedentă de comisia Consiliului Național, ca să fie supuse spre aprobarea adunării.

Le reproducem în întregime, ele fiind concluzia firească a unei îndelungate aspirații istorice și, totodată, dovada concludentă a spiritului democratic de care erau pătrunși conducătorii poporului român din acea vreme:

„I. Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia, în ziua de 18 noiembrie (1 decembrie - stil nou) 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România...

II. Adunarea națională rezervă teritoriilor sus-indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituintei, aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, adunarea națională proclamă următoarele:

1. Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și

judeca în limba sa proprie, prin indivizi din sânul său, și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării, în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obștesc direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, petru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani, la reprezentarea în comune, județe ori parlament.

4. Desăvârșita libertate de presă, de asociere și de întrunire; libera propagandă a tuturor gândirilor omenești.

5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, și în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființând fideicomisurile în temeiul dreptului de a mișcora, după trebuință, latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure), cel puțin atât cât să poată munci el cu familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este, pe de o parte, promovarea nivelării sociale, iar pe de altă parte potențarea producțiunii.

6. Muncitorimei industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii cari sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. Adunarea națională dă expresie dorinței sale ca congresul de pace să înfăptuiască comunitatea națiunilor libere, în așa chip ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimineze războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această adunare națională salută pe frații lor din Bucovina, scăpați de jugul monarhiei austro-ungare și uniți cu țara-mamă România.

VI. Adunarea națională salută cu iubire și entuziasm libertatea națiunilor subjugate până acum în monarhia austro-ungară, anume națiunile: cehoslovacă, austro-germană, iugoslavă, polonă și ruteană, și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, cari în acest război și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea națională dă expresiunea mulțumirii și admirațiunii sale tuturor puterilor aliate, cari prin strălucite lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război au scăpat civilizațiunea din ghearele barbariei.

IX. Pentru ducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunarea națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni, față de toate națiunile lumii, și să ia toate dispozițiunile, pe care le va afla necesare în interesul națiunii.

Trăiască România Mare!

(După Vasile Netea, *O zi din istoria Transilvaniei: 1 Decembrie 1918*, Editura „Țara Noastră”, București, 1990, p. 140 și urm.)

10 ani de la moartea istoricului Vasile Netea - repere bio-bibliografice -

Valoare de înalt prestigiu în istoriografia românească, Vasile Netea s-a născut la 1 februarie 1912 în comuna Deda, județul Mureș. Studii secundare la Târgu-Mureș și Blaj, superioare la Școala Normală Superioară din Cluj (1939), Academia Pedagogică (1940) și Facultatea de Litere și Filozofie din București (1946). Doctor în Istorie al Universității din București (1948). Profesor secundar (1940-1952). Reporter de război (din partea Marelui Stat Major al Armatei Române) pe frontul de răsărit, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Ani de închisoare politică: 1952-1955 și 1959- 1963. Cercetător științific principal la Institutul „Nicolae Iorga” din București. Secretar de redacție al publicației *Revue Roumaine d'Histoire*. Membru al Societății de Științe Istorice și al Uniunii Scriitorilor din România. A colaborat la principalele publicații istorice și literare românești. Distins de Academia Română în două rânduri: Premiul „Gh. Asachi” (în 1947) și Premiul „N. Bălcescu” (în 1967).

Reputat specialist în istoria modernă a României - îndeosebi în istoria Transilvaniei și istoria literaturii române din aceeași epocă. Aria cercetărilor sale se circumscrie ideii de unitate a poporului român, stăruind cu perseverență asupra legăturilor dintre provinciile istorice locuite de români. Preocupări fructuoase pentru elucidarea unor aspecte ale relațiilor politice și culturale româno-maghiare.

Portretist inspirat, a dat o serie de monografii apreciate atât de specialiști, cât și de publicul larg. A încetat din viață pe 6 martie 1989, la București, și este înmormântat în comuna natală.

Dintre cărțile publicate menționăm: *Horia, crăișorul țăranilor* (1935); *Murăș, Murăș, apă lină* (1936); *Constantin Romanu-Vivu, prefectul Legiunii a XII-a în anul 1848-1849* (1937); *Î.P.S.S. Patriarhul dr. Miron Cristea* (1938); *Noi contribuții la cunoașterea activității lui Visarion Roman. Corespondența sa cu George Barițiu și Iosif Hodoș* (1942); *Figuri ardelene* (1943); *De la Petru Maior la Octavian Goga. Studii și evocări istorice* (1944); *Pentru Transilvania*, vol. I - *Coordonatele istorice* și vol. II - *Pământul și oamenii* (1946); *Pe urmele lui Iosif Vulcan* (1947); *Istoria Memorandului românilor din Transilvania și din Banat* (1947); *George Barițiu, viața și activitatea sa* (1966); *Miron Pompiliu - Literatură și limbă populară* (1967); *Ilarie Chendi - Pagini de critică* (1969); *Nicolae Titulescu* (1969); *C. A. Rosetti, viața și opera sa* (1970); *A. Treboniu Laurian, viața și activitatea sa* (în colaborare cu Ilie Popescu Teiușan, 1970); *O zi din istoria Transilvaniei. 1 decembrie 1918* (1970); *Take Ionescu* (1971); *Nicolae Iorga* (1971); *Interviuri literare* (1972); *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională* (1974); *Pe drumul unității naționale* (1975); *Munții Apuseni - muzeu istoric și pantheon al poporului român* (1977); *Liga Culturală și Unirea Transilvaniei cu România* (în colaborare cu C. Gh. Marinescu, 1978); *Spre unitatea statală a poporului român* (1979); *Carmen Saeculare Valachicum* (1979); *Ion Pop Reteganul - Povești ardelenesti* (1986).

Vasile Netea în conștiința contemporanilor

Dumitru Almaș: „Un neastâmpărat, un neliniștit, un entuziast, un exploziv. Avea o mie de idei și de planuri. L-am admirat și invidiat pentru spontaneitatea și îndrăznelile lui. O memorie prodigioasă, o expunere vibrantă, caldă, entuziastă, cuceritoare, incandescentă... Mi-a fost greu să-l întrec. Întotdeauna însă mi-a fost drag să-l am partener”.

Ion Dodu Bălan: „Un OM, un scriitor și un istoric de mare prestigiu, care a participat cu pana sa inspirată și verbul său înflăcărat la stabilirea adevărului despre Transilvania și despre momente de răscruce din istoria noastră națională”.

Dan Berindei: „Un dar inegalabil de a fi veșnic tânăr! Un luptător, un ardent, un erudit. Un neostenit, un harnic, un activ. Un optimist, un om de acțiune. Neîndoielnic, unul dintre vorbitorii cei mai eficienți și cei mai ascultați. Un mesager al culturii naționale. Un tribun pașoptist întârziat, pentru care vârsta nu are bariere, însușirea sa dominantă este omenia”.

Valentin Borda: „Era dârz și perseverent, cum e Mureșul în defileul săpat în stâncă; era și blând ca apele râului după ce scapă din strânsoarea munților; a purtat în trup semeția culmilor Scaunu, Bistricioru, Pietrosu când stau bântuite de vremuieli; avea în sânge lirismul bătrânilor din sat, care ar vrea să mai fie flăcăi, să joace învârtită și să chiuie înalt; a fost ca un cerb hăituit de neliniști ancestrale; s-a dăruit luptei cu fervoarea lui Iancu cel Mare; munca i-a fost sărbătoare trăită febril, pe care o visa și când era obligat să stea în pat, în totală nemișcare”.

Mihail Diaconescu: „Contribuțiile sale de înalt prestigiu dedicate unității poporului român l-au impus drept unul dintre cei mai apreciați cunoscători ai acestei perioade. Ca jurnalist a avut o activitate excepțional de vastă. Cultul adevărului, demonstrația fondată pe documente, dreapta măsură, ținuta severă a atitudinii științifice, erudiția istorică și trăirea profundă a valorilor naționale sunt evidente în tot ceea ce a realizat”.

Romulus Guga: „Prin opera sa, Vasile Netea a adus la ospățul cel mare al popoarelor identitatea de neconfundat a poporului român. A știut mereu să scurteze noaptea și să arate calea de unde speranța se ridică în ochii înlăcrimați”.

C. Gh. Marinescu: „Un om de aleasă omenie. Un mare istoric și cărturar patriot. Un dascăl desăvârșit. O forță multivalentă. Un nedreptățit. A căzut și s-a ridicat, timp de decenii, luminând ca un far prin orbecăirea vremurilor. Un mare prieten. A reușit, datorită și partenerei sale de viață și colaboratoare, dna Lucreția Netea, să depășească în mod inegalabil amintirile și consecințele dureroase ale unei detenții inumane, spre a-și continua cu excepțională dăruire valoroasa sa operă de istoric și scriitor”.

Dumitru Micu: „Un demiurg al României moderne. Principalele însușiri ale întregii sale opere sunt: probitatea științifică, meticulozitatea, expresivitatea, rigurozitatea, scrupulozitatea, pasiunea. Orice aserțiune, orice relatare este examinată cu minuțiozitate, întoarsă pe toate fețele. Aprecierile sunt întotdeauna pertinente. Un suflet delicat, în care pulsează sensibilitatea unui virtual poet. Stilul istoricului excelează prin claritate, fluentă, precizie. Nimic superfluu, gratuit, greoi, arid, obositor. Expresia este încântătoare”.

Mircea Art. Mihail: „Un tribun al ideii de unitate și continuitate a poporului român, un luminător și luptător pentru marile idealuri naționale”.

Gelu Netea: „Toată viața tatălui meu a fost un amestec confuz de fericire și durere, speranță și amărăciune, pisc și prăpastie. De-a valma, primăveri și ierni, împotmolindu-se nedrept între zvon abia mijit de ghiocei și șuierat prematur de crivăț. L-a ținut întotdeauna în picioare credința în Dumnezeu și în sine însuși, l-au doborât de fiecare dată realitatea potrivnică și lipsa de noroc”.

Laura Netea: „Icoana cea mai dragă mie e icoana bunicului meu - un apostol al conștiinței naționale. El a suferit pentru credința în Dumnezeu, mi-a spus primele povești despre minunile pe care le-a făcut Mântuitorul și m-a învățat rugăciunile *Tatăl nostru* și *înger, îngerelul meu*. Bunicule, îți mulțumesc că ai existat și sunt mândră că sunt nepoata ta! Eu cred în viața viitoare și cred că tu, din cer, mă auzi. Dumnezeu să te ierte și să te odihnească!” (extras din articolul „Icoană lângă icoană”, publicat în revista *Chemarea credinței* și premiat de Patriarhia Ortodoxă Română).

Ovidiu Papadima: „Aș fi tentat să spun că istoricul Vasile Netea este un adevărat fenomen al naturii, dacă nu s-ar fi spus cam la fel și despre Nicolae Iorga. El reprezintă însă, desigur, o concretizare a energiei fizice și spirituale a transilvănenilor căliți de secolele în care au trebuit nu numai să dănuiască, ci să și acționeze până la încleștarea luptei pentru a-și putea păstra ființa națională”.

Gheorghe Parja: „Viața lui a ars ca un rug aprins pentru sufletul limbii române, vecină cu jertfa străbătând cu consecvență și luciditate lumina și umbra din existența acestui popor. Vremurile grele nu l-au îndoit, ci mai mult

I-au îndârjit, având harul luminător al adevărului în istorie. A fost un soldat al neodihnei pentru liniștea patriei sale”.

Francisc Păcurariu: „Tratarea temelor de istorie nu se reduce în opera sa la o dezbatere erudită și seacă. Cercetarea istoriei este pentru el dăruire și suferință, participare deplină, solidaritate cu cauza poporului său, act de patriotism”.

Adrian Păunescu: „*Carmen Saeculare Valachicum*, datorată lui Vasile Netea, este, după opinia mea, o carte fundamentală pentru gândirea și istoria noastră. Este realmente una dintre cărțile mele de căpătâi. O iau cu mine la întâlnirile cu oamenii, citesc din ea copiilor mei. Cartea aceasta excepțională este o piatră de hotar a felului nostru de a ne hrăni cu istoria noastră. Nicio lașitate nu îmi este permisă, nici chiar lașitatea de a tăcea despre această carte pe care eu aș vedea-o în toate bibliotecile acestei țări”.

Grigore Ploeșteanu: „Prin condeii talentat, cuvântul pătrunzător și spiritul energic al cărturarului, a servit lupta națiunii române împotriva Diktatului de la Viena. Sub domnia cenzurii și amenințarea închisorii a recurs, neînduplecat, la evocarea trecutului cultural și istoric, acesta fiind unicul mijloc posibil de referire la problema Transilvaniei. Afirmările sale erau tranșante și definitive. Iar idealul, unul singur: «Toți românii la un loc pe întregul nostru teritoriu național»”.

Ion Pogana: „Și-a îndeplinit cu pasiune arzătoare și deosebit talent îndatoririle față de moștenirea înaintașilor, ridicând la înălțimi impresionante drapelul și amintirea tuturor luptătorilor pentru libertatea și unitatea națională a poporului român”.

M. Popa: „Vasile Netea este o arhivă vie a istoriei. El și-a transformat scrisul, fapta și cuvântul într-o slujire patriotică a tuturor. Viața și opera sa sunt un muzeu viu,

în care sufletele vizitatorilor renasc întinerite și îmbărbătate”.

Dumitru Poptămaș: „Și-a făcut din cuvânt, asemeni precursorilor săi din ținutul Mureșului, o tribună de luptă pentru ridicarea culturală a vieții satului. A avut o activitate fără egal în presa mureșeană. O avalanșă de articole evocând personalități și momente din istoria patriei. A cultivat, prin expunerile și cărțile sale, tot ce a dat mai valoros Transilvania”.

Alexandru Porțeanu: „Demn urmaș al tribunilor ardeleni. Figură reprezentativă a «generației refugiuului». Unul din cei mai valoroși istorici ai unității noastre naționale. Cărturar, educator, apostol cultural, dascăl al neamului românesc. Cuvântul său se remarcă prin elocință, rigoare, încărcătură de idei și vibrație patriotică, producând un adevărat entuziasm în rândurile auditoriului. Un învățat de seamă, o operă vastă, un loc binemeritat în conștiința posterității”.

Iosif Pușcaș: „Vasile Netea reprezintă una dintre cele mai strălucite vieți de cărturar, care prin pana, verbul și dimensiunile de mare istoric a adus laudă văii superioare a Mureșului”.

Iosif Sava: „Vasile Netea? Iorga al Transilvaniei!”.

Gheorghe Suciu: „După Nicolae Iorga, cred că e cel mai productiv conferențiar al nostru. Sate s-or găsi, dar orașe și orașele în care să nu fi conferențiat nu se află. Din conferințele lui, sculptorii de astăzi pot tăia în granit chipurile marilor înaintași din care ne tragem”.

Teodor Tanco: „A coborât de pe plaiuri de legendă și folclor, din acel Gledin grăniceresc de sub Poiana Tomii, de unde pornesc rădăcinile neamului său țărănesc. A cunoscut nemijlocit comorile populare ale artei cuvântului, îndeletnicirea sa inițială fiind aceea de folclorist. S-a ivit în lumea spiritului și a cărții împreună

cu generația de după Marea Unire din 1918, cu avânturi și vise urcate în stele, pășind, ca toți dascălii școlilor românești din ținuturile eliberate, în luminarea poporului”.

Gabriel Țepelea: „De o tenacitate balzaciană în muncă. Pluridimensional: istoric, istoric literar, folclorist, memorialist, gazetar, orator de vocație, organizator de manifestări cultural-artistice. A excelat ca istoric”.

Neagu Udroi: „Cărțile sale sunt născute din rouă căzută peste pădurile Ardealului. Munții Apuseni îi sunt dragi ca o livadă în care istoricul și profesorul regăsesc sub talpă iarba atinsă de Avram Iancu. Un orator înaripat, un romantic. O dragoste fără limită, așezată cu forță de invidiat în altarul istoriei și literaturii”.

Stelian Vasilescu: „Activitatea sa a fost considerată de o importanță aparte în cadrul științei istoriei românești și a publicisticii noastre. «A patriei cinstire» a fost, dintotdeauna, idealul său cel mai înalt”.

Vasile Vetișanu: „Ca să facă istoria vie, a zidit-o în ființa celor neabătuți și neîncovoiați, a oamenilor acestui pământ. Ca să se înțeleagă sensul jertfei pentru idee și ideal. Ori de câte ori a fost nevoie, s-a auzit verbul său întremător și neclintit în ale lui”.

Alexandru Zub: „Aproape o jumătate de secol, Vasile Netea s-a impus ca o prezență specială. Opera sa este construită pe seama câtorva obsesii fundamentale, care sunt nu numai ale istoricului, ci și ale istoriei. Modelul urmat a fost Nicolae Iorga. Un cărturar de formație riguroasă, o inimă fierbinte. Are asigurat, fără îndoială, un loc important în galeria de luptători pentru apărarea valorilor noastre de permanență”.

J'accuse!

Scrisoare deschisă d-lui Gabriel Țepelea, fost deținut politic, veteran de război, profesor universitar, academician, deputat, prim-vicepreședinte al PNȚCD, președintele Comisiei de cultură, artă și mass-media, prieten de o viață cu Vasile Netea...

Au trecut mai bine de o sută de ani de la celebrul proces cunoscut sub numele de „Afacerea Dreyfus”, în care ofițerul francez, de origine evreu, a fost acuzat și condamnat pe nedrept pentru spionaj și înaltă trădare (1894), grațiat (1899) și reabilitat (1906) după o intensă campanie de revizuire a procesului, cu largi implicații sociale și politice, rolul fundamental în toată această desfășurare dramatică de evenimente avându-l manifestul lansat de Emile Zola, „J'accuse!”.

Sigur, eu nu sunt nici pe departe Zola, așa cum nici dvs. nu sunteți nici pe aproape Dreyfus. Dar situațiile ni se aseamănă teribil, cel puțin la fel de mult pe cât ne-a fost discuția pe această temă pe care am avut-o împreună în mansarda din Cotroceni, strada Medic Colonel Stoienescu nr. 9, în octombrie 1955, când v-am primit să locuiți la noi după ieșirea dvs. din închisoare, închisă fiindu-vă ușa în nas, așa cum mi-ați spus, de dna Loluța, prima dvs. soție, refuzat de toți prietenii și cunoscuții, ca și de toate rudele, singurii oameni care v-au oferit găzduire, cu toate riscurile timpului, mai ales că și tata abia venise de la Jilava, au fost Lucreția și Vasile Netea. Timp de un an, în care nu o dată ați mâncat din pensia de tuberculoasă a mamei mele, am avut unul cu altul nenumărate discuții despre tot și toate, dvs. mărturisindu-mi că vi-l „înlocuiți prin mine” pe

Vlad, fiul pe care vi-l „furase” fosta soție. Eram săraci, d-le Țepelea, dar ne-am străduit să vă împărțim sărăcia noastră în așa fel încât să uitați, pe cât era posibil, de opulența pe care ați trăit-o în somptuoasa vilă a d-nei Loluța, o evreică foarte bogată, fiică a unui rabin cu vaste moșii la Ploiești, cu care v-ați însurat la timpul convenit din interes, în vreme ce Vasile Netea se însurase, în aceeași perioadă, cu fata unui preot de țară transilvănean. Apoi, ca o încununare a sentimentelor pe care (cică) mi le-ați purtat, în ziua în care am împlinit 16 ani, mi-ați cumpărat cu 12 lei volumul I de *Opere* de Balzac, scriindu-mi următoarea dedicație: „Lui Gelu, în pragul tinereții, în speranța că viața îi va oferi mai multe satisfacții și realizări decât bătrânului său amic. Gabriel Țepelea, 14 ianuarie 1956”.

A trebuit să treacă peste 40 de ani pentru a pricepe că totul nu a fost decât un fals sau aproape fals. Intre timp, dvs. viața v-a oferit tot sau aproape tot, în vreme ce mie nu mi-a oferit nimic sau aproape nimic. Sunt astăzi, „în pragul a 60 de ani”, într-o situație mult mai grea decât era „bătrânul meu amic”, fiind practic fără serviciu, după ce v-ați dat acordul, în calitate de președinte al Comisiei de cultură, artă și mass-media din Camera Deputaților, de care depinde Agenția Rompres ca buget, să fiu scos din funcția de director general adjunct în care mă numise fostul prim-ministru Victor Ciorbea, în favoarea altor patru numiți în locul meu, printre care foști securiști și lucrători la cenzură, împotriva cărora nu v-ați exprimat cu nimic, deși v-am atras atenția și mi-ați promis că veți lua măsuri. Ce măsuri ați luat pentru a nu lăsa Agenția Națională de Presă a României pe mâna lui Badea, fost profesor la Școala de Securitate de la Băneasa?

Cum de v-a lăsat inima să-l dați afară pe Neagu Udroiu, deși mama v-a spus cât de mult ne-a ajutat și cât de elogios a scris despre tata ori de câte ori a avut ocazia, în perioada Ceaușescu, atunci când prea puțini se înghesuiau să scrie despre el? Ce fel de inimă aveți? Bine. I-ați telefonat soției mele și i-ați spus că „Badea e un tâmpit”, iar mie mi-ați telefonat, spunându-mi că „Badea e un ticălos”. Dar după aceea? Cum de ați luat decizia, căci numai de dvs. a depins, „să schimbați” un profesionist, admirator în mod public al vieții și operei lui Vasile Netea, cu un „tâmpit” și un „ticălos” detractor al acestuia? Aceasta e „schimbarea” în care mulți, săracii de noi, oameni de bună-credință, am crezut, mergând orbește pe mâna dvs.?! Rezultatul: pe mine, fiul dvs. sufletesc cândva, m-ați făcut șomer, în vreme ce pe Vlad, fiul dvs. natural, revenit de la dna Loluța, l-ați făcut președintele Consiliului de Administrație de la Romtelecom, una dintre cele mai mari afaceri greco-române de impozitare fără măsură a abonaților telefonici, prețul unei convorbiri crescând, sub oblăduirea familiei dvs., nu în progresie aritmetică, ci în progresie geometrică!

Pentru toate cele până aici spuse, și pentru altele încă nespuse, vă acuz de TRĂDARE, d-le Tepelea.

De trădarea „prieteniei de o viață” cu Vasile Netea, expresie de care mereu faceți mare caz, pentru că dă bine la public, dar în memoria căruia nu ați făcut absolut nimic din toate cele multe pe care le puteați face.

De trădarea Liceului „Vasile Netea” din Deda-Mureș, a casei memoriale cu același nume și a Fundației „Vasile Netea”, al cărei președinte „de onoare” (!!) sunteți, dar pentru care, de cinci ani de când s-a înființat, nu v-ați plătit nici măcar biata cotizație de cinci mii de lei pe an, sumă care în cumplita inflație țărănistă sub care ne

zbatem nu mai valorează nici doi bani. Oare, chiar v-a fost greu ca din zecile de milioane de lei, pe care prin cumul le câștigați pe lună, să azvârliți cinci mii de lei unei fundații pentru care v-ați bătut cu pumnul în piept că ați făcut și ați dres? Ce ați făcut? Ce ați dres? Cum de mi-ați spus enormitatea că „v-ați făcut planul la primiri post-mortem în Academie, astfel încât Vasile (Netea) nu mai are loc”? Toate broșurelele dvs. adunate laolaltă nu valorează măcar cât o singură carte-cărămidă din construcția operei de peste 40 de volume a istoricului Vasile Netea!

De trădarea soției lui, care v-a dat o perioadă din viață de mâncare, dar pe care de zece ani, de când sunteți mare și tare, nu ați ajutat-o nici măcar cu o urare complezentă la Paști și la Crăciun.

De trădarea foștilor deținuți politici, lăsându-l pe d-l Ticu Dumitrescu singur în lupta pentru deconspirarea foștilor colaboratori ai Securității, mulți dintre ei astăzi colegi și colaboratori ai dvs.

De trădarea profesorilor și învățătorilor din care vă trageți seva și pe care guvernarea dvs. țărănistă, în care jucați un rol principal, i-a adus la sapă de lemn și la salarii de ultimă mizerie, obligându-i să iasă cu zecile de mii în stradă, așa cum niciodată nu au ieșit pe vremea opresiunii (neo)comuniste. Cum explicați faptul că dvs., „opresat al dictaturii ceaușiste” (?!), ați funcționat 14 ani ca profesor universitar la Universitatea din Pitești, decan al Facultății de Filologie, în vreme ce alții, aflați exact în aceeași situație cu a dvs., nu au fost primiți nici măcar suplinitori la o școală de handicapați?! De unde atâta clementă (?) pentru Gabriel Țepelea din partea unei Securități feroce, fără de avizul căreia nimeni nu putea fi încadrat în învățământ?

De trădarea elevilor pe care i-ați lăsat de izbeliște, aruncându-le în ochi rușinea unei „alocații” de 65.000 de lei pe lună, atunci când numai rechizitele strict necesare unui semestru costă câteva sute de mii de lei. Ați intervenit vreodată pentru ei? Când? Unde? Nu sunteți în parlament?

De trădarea țăranilor, căroră nu numai că nu le-ați dat tractoare, așa cum ați promis în campania electorală din 1996, dar le-ați luat până și posibilitatea de folosire a plugurilor, pe care nu mai au cu ce să și le întrețină.

De trădarea muncitorilor, căroră le-ați vândut fabricile și locurile de muncă în numele unei reforme pe care o trâmbițați de trei ani încoace, dar care practic nu înseamnă decât spolierea avutului național și șomaj cât cuprinde. V-ați opus oare măcar o singură dată, de la înălțimea multiplelor funcții pe care le dețineți, la vinderea pe nimic a unor întreprinderi de stat? Puteți să-mi dați măcar un exemplu?

De trădarea funcționarilor obișnuiți și a pensionarilor disperați, printre care și mama mea, pe care partidul dvs. național-țărănesc creștin și democrat i-a fericit cu invenția tuturor impozitelor, nemaivăzute și nemaiauzite, de la Decebal la Traian Remeș încoace!

De trădarea religiei dvs. greco-catolice, parte din religia creștin-ortodoxă a poporului român, neintervenind niciodată, de zece ani de când sunteți deputat „național” și „creștin”, împotriva nemerniciei cu admiterea homosexualității, „obicei” complet străin spațiului sacru în care au trăit, au luptat și au murit, uciși de comuniști în închisoarea de la Sighet, cei șapte episcopimartiri greco-catolici, călăuzitori spirituali ai dvs. Îmi puteți spune un singur nume dintre aceștia care să fi fost homosexual?

De trădarea limbii române, pe care, ca reputat filolog ce vă pretindeți a fi, ați lăsat-o pradă inscripțiilor bilingve, trilingve și de toate felurile și interpretărilor țiganoide și antinaționale, alungându-l din linia întâi a frontului pe soldatul „minoritar” George Pruteanu. De ce nu i-ați fost alături? Cum vă sună în conștiință, dacă vă mai sună, discursurile fulminante ținute de Vasile Netea la „Căminul refugiaților ardeleni” întru apărarea sfintei limbi românești?

De trădarea tuturor tinerilor cu posibilități de afirmare, dar pe care dvs. (și alături de dvs., în grup compact, Ion Diaconescu, Ioan Lup, Nicolae Ionescu-Galbeni, Valentin Gabrielescu și atâția alții, toți oameni trecuți de mult peste pragul celor 80 de ani) le obstaculați în permanență ascensiunea firească și meritată.

De trădarea întregului electorat, față de care nu v-ați îndeplinit niciuna dintre numeroasele promisiuni făcute, reușind în schimb performanța de neegalat ca, prin însăracire, să-i determinați acestuia nostalgia după epoca salamului cu soia!

Și vă mai acuz de toate trădările pe care vi le strigă mormântul lui Vasile Netea, mormânt la care nu ați fost niciodată să îngenuncheați și să aprindeți o lumânare, frindu-vă mult mai comode și mai bine plătite drumurile fără de sfârșit pe care le tot faceți „reprezentând România” în restul lumii. A mai rămas vreun rest? A mai rămas vreo țară pe care nu ați vizitat-o? Duceți- vă, în minutele care v-au mai rămas din ceasul al 13- lea, în Țara Mureșului, la cimitirul bisericii din Deda, unde se neodihnește „prietenul dvs. de o viață”, și rugați-vă, în fața crucii lui, pentru iertarea păcatelor dvs.! Poate tata vă iartă. Dar eu nu vă iert!

Românul Blecher și evreul Bădescu

*Textul de mai jos, semnat de fiul regretatului istoric ardelean Vasile Netea, ne-a fost încredințat spre publicare de către autor (care-l trimisese anterior și ziarului „Dimineața”, unde a și apărut pe 19 octombrie). Este, în felul lui, o mărturie demnă să ne pună pe gânduri a vremurilor pe care le trăim și a jalnicei laxități morale a aceluia politicianism român care ar vrea să se împăuneze demagogic cu statutul de „istoric”, „național”, „creștin” și „democrat”. Problema generală a impietății față de valorile și figurile trecutului rămâne una dintre problemele noastre cele mai dureroase: o adevărată oglindă unde ne privim chipul de popor sluțit, pe care ultimul venit **cumsecade** îl poate rușina cu un gest de pură **omenie...** (R. C.)*

Franz Kafka, în *Scrisori*, i se destăinuie prietenului său Max Brod: „Nu ar trebui să citim decât cărțile care ne înțepă și ne mușcă. Atunci când cartea pe care o citim nu ne trezește printr-o lovitură ca de plumb în moalele capului, la ce bun să o mai citim? O carte trebuie să fie securea ce sparge marea înghețată din noi”.

Așa au fost cărțile scrise de Franz Kafka. Și așa au fost, *mutatis mutandis*, cărțile scrise de Vasile Netea: securi încercând să spargă aceeași mare înghețată... S-a așternut uitarea peste cei zece ani care s-au împlinit de la moartea marelui istoric și patriot Vasile Netea, autor al unei opere de peste 40 de volume scrise întru apărarea valorilor naționale, și în special a Transilvaniei. Prilej cu care, la timpul convenit, Fundația „Vasile Netea”, prin sufletul ei pe nume Dimitrie Poptâmaș, directorul Bibliotecii Județene Mureș, a organizat ample manifestări de comemorare la cimitirul din Deda (unde își doarme somnul de veci istoricul), la Casa Memorială „Vasile Netea” și la Liceul „Vasile Netea” din aceeași localitate,

precum și la Palatul Culturii din Târgu-Mureș. Concomitent, revista *Puncte cardinale* din Sibiu, într-o excelentă prezentare oferită cititorilor prin grija redactorului-șef, d-l Răzvan Codrescu, a publicat două pagini cu extrase din biografia și opera celui dispărut; Muzeul Național de Istorie a României, prin dragostea fostului elev al profesorului Vasile Netea, d-l director adjunct Nicolae Petrescu, a aprins o lumânare a cărei flacără s-a numit Simpozionul Omagial „Vasile Netea”; Agenția „Nova Turism”, prin managerul ei general, d-l Marcel Blecher-Bădescu, în virtutea prieteniei deosebite a acestuia cu istoricul transilvan (prin anii '70, predaseră amândoi cursuri de istorie la Școala de Ghizi ONT), a instituit două premii speciale: unul pentru cel mai bun elev la istorie de la Liceul „Vasile Netea” din Deda, iar al doilea constând într-o excursie la Mormântul Sfânt din Israel; și, ca o apoteoză neașteptată, în încheierea acestui șir de manifestări comemorative, ziarul *Dimineața*, datorită redactorului-șef, d- l Mitică Panaitescu, a publicat în facsimil *Mesajul de felicitare* al președintelui Ion Iliescu transmis fundației la înființare!

Ce legătură poate fi în acest conglomerat de nume și instituții? Intre Moise și Iisus? Intre religia mozaică și religia creștină? Intre lucruri și simboluri atât de diferite? În aparență, nicio legătură. În fond, toate legăturile. Ele se numesc Religia Prieteniei, a Iertării, a

Păcii și a Bunei învoiri între oameni, având la bază principiile perene și sfinte ale Revelației biblice. Valori deopotrivă creștine și iudaice, sau iudaice și creștine. Valori pe care Vasile Netea le-a susținut și cărora li s-a închinat o viață întreagă. De aici dificultatea unei explicații. Căci nimic nu este mai greu, atunci când încerci să-ți ușurezi sufletul, decât să te pomenești incapabil de a putea pricepe cum de te-au părăsit *ai tăi!* Cum de nu *ei*, ci *alții* ți-au întins o mână spre mâna care, altfel, ți-ar fi rămas degeaba întinsă...

Ce să cred eu altceva, în afara evidenței? Ce să cred în fața foștilor colegi de închisoare ai lui Vasile Netea, astăzi miniștri, deputați și senatori, plini de bani și, pe deasupra, cică, aprigi luptători liberali, țărăniști, „creștini” și „democrați”, dar care, timp de zece ani, nu au mișcat niciun deget pentru a-i cinși memoria și nu au rostit nici măcar un singur cuvânt mai de Doamne- ajută (fiindu-mi silă de cele ieftine, cu care și-au făcut propaganda electorală)!

Ce să cred despre președintele Emil Constantinescu, care a inaugurat în stil pompos și lacrimogen Monumentul Victimelor Comunismului de la Sighet, dar care a uitat complet că tatăl meu a suferit opt ani de închisoare comunistă (în temnițele de la Malmaison, Jilava, Râmnicu Sărat și Botoșani), în vreme ce fostul președinte Ion Iliescu - probabil pentru a mă răsplăti pentru ceea ce am scris de atâtea ori împotriva sa! - a făcut un gest de mare noblețe, *singurul* gest de noblețe de acest fel pe care i l-a acordat memoriei tatălui meu un *om politic* român?

Ce să cred despre ziarul *Dreptatea*, ziar de tradiție țărănistă, pe care Vasile Netea, la procesul intentat lui Iuliu Maniu în 1947, l-a apărat în calitate de martor și i-a susținut valorile în fața unui complet de judecată literalmente criminal? Cum de ziarul *Dimineața*, iar nu ziarul *Dreptatea*, i-a consacrat lui Vasile Netea o pagină de aducere-aminte?! Ce obligații avea față de Vasile Netea ziarul *Dimineața*? Nici una. Ce obligații avea - în primul rând de recunoștință moral-creștină față de *singurul* martor care a avut curajul și demnitatea să se prezinte dintr-o listă de 200 de nume propuse de Iuliu Maniu (dar care toți s-au eschivat, fiecare în felul său, autorecuzându-se) - ziarul *Dreptatea*? Toate obligațiile!

Ce să cred, printr-o comparație care îmi sfârtecă inima, despre toți acești români și pretinși creștini, care nu l-au pomenit niciodată pe fratele lor de idei, luptă și suferință, și despre evreul - necreștin - Marcel Blecher-

Bădescu, care, dintr-un sentiment de pură prietenie, vrea să-i perpetueze numele prin înființarea premiilor arătate?

Domnilor miniștri țărăniști și liberali, domnilor deputați țărăniști și liberali, domnilor senatori țărăniști și liberali, cum de nu ați înființat voi aceste premii?

Să vă mai spun că, la Muzeul Național de Istorie a României, există o cămașă cârpită cu 31 de petice, obiect de muzeu, cu care tatăl meu, fostul vostru tovarăș de crez și de suferință, a venit de la închisoare? Cum de nici unul dintre voi, măcar de sămânță, pe un petic de vorbă sau de hârtie, nu ați rostit și nu ați scris absolut nimic despre acest obiect unic din colecția Muzeului?

Ajunge! M-am săturat până peste cap de întrebări retorice, donquijotești și chiar grețoase. Nu mai vreau să înțeleg, să pricep și să-mi explic. Nu mai vreau nimic.

Și totuși, încăpățânat cum sunt ca un catâr, aș mai vrea doar să le spun creștinilor mei o poveste...

Zice legenda că odinioară o cetate creștină a fost împresurată de păgâni. Asediul a durat vreme îndelungată. Oamenii au început să moară de foame. Atunci, mai-marii cetății, în frunte cu episcopii și preoții, s-au dus la căpetenia păgână: „Ce vrei, ca să ne lași cu viață?”. Iar acela le-a răspuns: „O vreau pe cea mai frumoasă fecioară din cetatea voastră!”. Demnitarii și înalții prelați s-au întors, constatând însă că cea mai frumoasă fecioară a cetății era, întâmplător, o evreică. Aceasta, disperată în fața sacrificiului ce i se cerea, dar înduplecată până la urmă de rugămintele și lacrimile tuturor, s-a dus, spre salvarea cetății, la căpetenia păgână. A trecut noaptea. Dimineața, căpetenia s-a ținut de cuvânt, a despresurat cetatea și a plecat. După care tânăra evreică a revenit în cetate. Indreptându-se, aplecată și umilită, spre casa tatălui ei, oamenii de pe drum au prins s-o scuipe și s-o bată cu pietre, strigându-i: „Târfo!”...

Interviu din Clio încarcerată

Cu deosebită bunăvoință și amabilitate, răspunde interviului nostru d-l Gelu Netea, gazetar și director general adjunct al Agenției Naționale de Presă „Rompres” fiul marelui istoric, dar și autor dramatic, eseist și comentator.

Gelu Netea: Stimate domnule profesor Toader Buculei, contrariu a ceea ce se obișnuiește în mod frecvent la acordarea unui interviu, de această dată nu dvs., ci eu voi fi cel ce pune prima întrebare: cum ați ajuns la mine și la ideea convorbirii de față?

Toader Buculei: Considerând că nimeni nu poate cunoaște mai bine viața lui Vasile Netea decât fiul său. Și pentru că printre cele câteva nume de vază ale istoricilor români contemporani nu putea lipsi, mai ales, Vasile Netea.

G. N.: De ce „mai ales”?

T. B.: Pentru că i-am citit o parte din cele 40 de cărți tipărite, plus o serie de articole, dintre care cu deosebire am reținut titlul *Munții Apuseni sunt inima Transilvaniei, iar Transilvania este inima României*. Cum să nu-mi rămână inima cucerită?

G. N.: Doriți deci o excursie în timp asupra vieții și operei lui Vasile Netea?

T. B.: Nu. Doresc ceea ce credeți dvs. că trebuie să știe prezentul și viitorul despre trecutul său.

G. N.: încep atunci printr-o comparație între *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt și cartea dvs. *O carte a durerii*. Între ele fiind o perfectă similitudine de simțire românească și creștină.

Adăugând două proverbe, la care tata ținea foarte mult. Îi plăceau proverbele: „Să nu dea Dumnezeu omului cât poate răbda” și „Și câinele trece prin iarnă, dar numai el știe cum”. Toată viața tatălui meu a fost un amestec confuz de fericire și durere, de speranță și amărăciune, de primăveri și ierni, împotmolindu-se nedrept între zvon abia mijit de ghiocei și șuierat prematur de crivăț. L-au ținut întotdeauna în picioare credința în Dumnezeu și credința în sine însuși, l-au doborât, de fiecare dată, realitatea potrivnică și lipsa de noroc.

T. B.: Acorda o atât de mare importanță norocului?

G. N.: Foarte mare. „Când norocul își schimbă pasul, nu aduc anii ce aduce ceasul”. Din păcate, anii lui s-au întâlnit rareori cu câte un asemenea ceas.

T. B.: V-aș ruga, totuși, să încercăm un itinerar sistematic în „excursia” pe care ați propus-o.

G. N.: Nu știu cât de important ar fi pentru cititor un itinerar precis sau o cronologie exactă. Vasile Netea înseamnă două lucruri distincte: omul și opera. Vasile este omul, Netea reprezintă opera. Eu vă pot vorbi despre tatăl meu, despre soțul mamei mele, despre bunicul Laurei, fetița mea, ultima bucurie a vieții sale. Despre operă însă urmează a se adresa cititorului un specialist: istoric, critic literar, folclorist, analist politic. Întregul operei sale fiind format din aceste părți, diferite și în același timp complementare. Din acest punct de vedere, exemplul cel mai elocvent îl constituie discursul lui Romulus Guga, ținut în ziua de 1 februarie 1982 la Deda, pe Valea Mureșului, cu ocazia sărbătoririi... „primilor” 70 de ani de viață (tata era un optimist incurabil: „Pentru bărbat, viața începe la 70 de ani. O spune Dante! Este adevărat că în *Infernul...*”). „Dacă în anul 1944 Vasile Netea a scris cartea *De la Petru Maior la Octavian Goga*, cuprinzând

pagini din zbuçiumata istorie a Transilvaniei, un alt istoric ar trebui să scrie continuarea acestei istorii, astăzi mai zbuçiumată, cu titlul: *De la Octavian Goga la Vasile Netea*". Au trecut de atunci 15 ani. Nimeni încă nu s-a învrednicit să o scrie. Dacă nu ar fi murit, tânăr și în plină vigoare, poate că ar fi scris-o chiar el, Guga fiind, pe vremea aceea, una dintre personalitățile mureșene marcante, redactor-șef al revistei *Vatra* din Târgu-Mureș, unde de mai mulți ani tata își publica memoriile. Dar...

T. B.: ... dar vă rog totuși să începem cu începutul. De unde, când și cum a ajuns pe Mureș numele Netea? Apoi câteva cuvinte despre nașterea tatălui dvs., despre școală și...

G. N.: Bine. Fie pe voia dvs. Conform unor documente găsite de tata în arhiva bisericii din Deda, prin anii 1870-1880, străbunicul său pe linie paternă a coborât din Bucovina și s-a stabilit aici, întemeindu-și familie și gospodărie. Apoi, în anul 1910, nepotul său Grigore s-a căsătorit cu Lucreția Onigaș din comuna Gledin, județul Năsăud, dând naștere unui copil la 1 februarie 1912. Nașterea a avut loc în condiții deosebit de anevoioase. Iar copilul atât de mic, slab și străveziu, încât de teamă să nu moară nebotezat, l-au dus noaptea la preot împărtășindu-l în grabă și punându-i numele de Vasile. După care, într-un fel împăcați cu soarta, s-au întors acasă așteptând... sfârșitul. Dar cum totul e bine când se termină cu bine, necazul a trecut, copilul s-a întremat, toată întâmplarea devenind mai târziu doar un episod despre care tata povestea cu haz.

Părinții săi erau oameni foarte săraci, numai mama fiind știutoare de carte. Ea a fost însă aceea care i-a insuflat lui „Văsălică” ambiția de a ajunge „domn”. Era o femeie deosebit de ambițioasă.

Tata îi va păstra toată viața un adevărat cult. Și astăzi în biblioteca lui se află, la loc de cinste, volumul de corespondență *Mama*. Sute de scrisori, mii de pagini, un sentiment uriaș și reciproc de dragoste și încurajare pe care și l-au împărtășit amândoi pe întinsul dramatic a câteva zeci de ani. De la absolvirea școlii primare și plecarea tatei la Școala Normală din Târgu-Mureș și până la moartea bunicii mele, survenită în 26 iulie 1949. Știți ce i-a dat bunica tatei, în ziua plecării acestuia spre școala de învățători? Nu haine, nu bani, căci nu avea nici de unele, nici de altele, ci o carte: *Alexandria sau viața lui Alexandru Macedon*. (A rămas un mister prezența acestei cărți în casa săracăcioasă a părinților săi.) Cât și un țol de lână ca să aibă cu ce se acoperi noaptea. Pe care, ajuns la internat, tata l-a vândut imediat, pentru a-și cumpăra cărți și caiete... Ani la rând, „lelea Lucreție”, cum îi zicea satul, i-a dus tatei la internat, când și cum putea, câte un caș de brânză sau o cântă cu lapte „ca să aibă ce mânca băietul”. Așa a și murit. Alergând în acea zi, pomenită, pentru a-i trimite tatei la București o cântă cu lapte. Bunica suferea de inimă. Dar ca să nu piardă trenul a luat-o la fugă. Undeva, pe la jumătatea drumului, a căzut. A făcut infarct. În acel loc tata a ridicat o troiță.

Câte mame mor alergând să trimită fiului lor o brumă de mâncare? Și câți fii, pe locul acela, ca semn de recunoștință veșnică, ridică o troiță? Cred că aceasta contează cel mai mult pentru cunoașterea vieții unui om, domnule Bucul ei: sentimentul lui pentru mamă. El este măsura tuturor sentimentelor. Vă spun aceste lucruri pentru că vă cunosc, v-am citit ochii și sufletul, și știu ce sentiment profund vă leagă și pe dvs. de mama care v-a dat viață.

Deci nu contează să vă descriu itinerarii și cronologii sau să vă spun când, cum, unde, cu cine și ce studii a făcut Vasile Netea. Când a terminat Școala Normală, în ce an s-a înscris la Școala Superioară Pedagogică de la Cluj, cu ce note a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie de la București, cât și cum va fi învățat pentru a i se acorda doctoratul în istorie cu „Magna cum laude”. Contează întâmplări, mărturisiri și dialoguri care să vă dezvăluie miezul, nu coaja. Important pentru interviul dvs. cred că ar trebui să fie nu scena, ci culisele. Nu viața publică a istoricului și oratorului Vasile Netea, care oricum s-a realizat la vedere și a aparținut tuturor, ci viața nevăzută a tatălui meu, ale cărui greutăți și suferințe le știm numai eu și mama. Pentru că, repet, nu a existat succes în viața lui să nu fi fost plătit cu mult prea mari eforturi, cu mult prea multe renunțări și incomparabile privațiuni și dureri în raport cu cele suferite de alții. Avea însă o deviză cu ajutorul căreia a reușit întotdeauna să se ascundă de lume. Nu-i plăcea descoperirea în fața lumii. La întrebarea: „Ce mai faci, Vasile?”, el răspundea invariabil prin fraza: „Din ce în ce mai bine, nu ca alții, care de abia o duc!”. Mi-a repetat de nenumărate ori unul dintre crezurile lui fundamentale de viață: „Decât compătimirea prietenilor, să preferi mai bine invidia dușmanilor”. Era un om mândru, deosebit de mândru. Nu suporta plânsul pe umăr. Nimeni, niciodată, nu l-a auzit plângându-se de ceva. Iar în ceea ce îi privește pe critici, pe invidioși și pe dușmani, tocmai pe aceștia se grăbea să-i întâmpine cu bunăvoință și amabilitate ori de câte ori i se ivea ocazia. Dacă nu i se ivea, o căuta el însuși! Și din acest punct de vedere era un caracter special.

T. B.: Mă derutați. Până să aflu ce turnură neașteptată va lua convorbirea noastră, încă de la început,

v-am subliniat că puteți să-mi spuneți tot ce credeți de cuvîntă că e bine să afle generația de astăzi și de mâine despre ziua de ieri a tatălui dvs. De unde și până unde deci reproșurile pe care văd că încercați să mi le faceți? Sunt profesor de istorie. Este firesc, prin urmare, ca întrebările mele „didactice” (!) să se refere la ani, locuri, nume și date. Dacă dvs. considerați altfel, nu-i nimic, spuneți ce vreți. Dar, apropo, l-am cunoscut personal și l-am ascultat vorbind pe tatăl dvs. cu prilejul unor conferințe ținute la Constanța, Cluj și București. II am și acum dinaintea ochilor: un orator neîntrecut, un patriot desăvârșit, o voce tunătoare, o logică perfectă, argumente de necontrazis. Iar în conversația particulară, de o bonomie și apropiere cu totul rarissime. Cum să mi-l imaginez înconjurat de „critici, invidioși și dușmani”?

G. N.: Să nu exagerăm! Deși, nici prea departe de adevăr nu suntem... Să vă dau un alt exemplu. Tot la 1 februarie 1982, de această dată în București, la Casa Oamenilor de Știință, în prezența a zeci de personalități culturale, printre care mai mulți membri ai Academiei Române, a luat, la un moment dat, cuvântul Coriolan Gheție. Vechi prieten al tatălui meu, având relații strânse cu el încă din perioada refugiului de după cedarea Ardealului de nord, apoi amândoi luptând pe aceeași baricadă în cadrul Căminului Refugiaților Ardeleni împotriva Diktatului de la Viena, iar mai târziu colaboratori la revista *Familia* de la Oradea și chiar vecini de apartament în locuința din Cotroceni.

Cuvântarea lui Gheție a produs mai întâi consternare, iar apoi o adâncă impresie asupra întregului auditoriu. De o sinceritate aproape nefirească, tipică doar personajelor dostoevskiene, acesta i-a adus tatălui meu cel mai straniu elogiu la care se putea gândi cineva: „II

cunosc pe Netea de peste 40 de ani. Nu i-am putut spune niciodată ceea ce îi spun acum. Ani de zile i-am stat în preajmă. Mai bine zis în umbră. Nu numai eu, ci toți cei ce eram în jurul lui. În special în cei patru ani, cât a durat lupta pentru realipirea Ardealului. El a fost șeful generației sale. Din cauza lui, niciunul dintre noi, cei de atunci, nu ne-am putut manifesta așa precum și cât am fi vrut. Mergeai undeva să publici un articol, ți se răspundea: «Ne pare rău, ieri tocmai ne-a transmis domnul Netea un articol cu acest subiect», te duceai în altă parte ți se răspundea la fel, voiai să-ți oferi serviciile la Teatrul Național sau la Sala Dalles, pentru a ține o conferință, te pomeneai cu: «Regretăm, dar tocmai s-a stabilit să conferențieze d-l Netea», în sfârșit, din cauza lui Netea nu puteai să publici și să vorbești nicăieri. De aceea, noi toți l-am urât. Astăzi însă sper să ne fie iertat păcatul”.

Cuvinte după care s-a așternut o liniște de mormânt. Eu și mama am rămas înmărmuriți. Dar aplauzele ce au izbucnit peste o clipă i-au adus tatălui meu o fericire și o recunoaștere pe care niciun elogi, din cuvântările ce au urmat, nu le-a putut egala. A fost un moment de triumf al vieții sale, în care, prieteni și „dușmani” deopotrivă i-au recunoscut o întâietate niciodată acordată oficial prin titlul de membru al Academiei Române, ce i s-ar fi cuvenit.

Această nedreptate nu s-a reparat nici până în ziua de astăzi. Cu toate eforturile noastre. Pentru că, după decembrie 1989, au fost gratulate cu titlul de „membru post-mortem” o mulțime de nume. O mulțime, mai puțin unul...

Sigur că nu putem face abstracție de cele două premii ale Academiei pe care tata le-a primit: Premiul „Gheorghe Asachi”, în 1944, pentru lucrarea *De la Petru Maior la Octavian Goga* și Premiul „Nicolae Bălcescu”,

în 1967, pentru monografia *George Barițiu...* Dar, cel puțin din punctul meu de vedere, acestea nu au fost decât premii de consolare oferite în compensare adevăratului campion nedreptățit.

Așa a fost „compensat” și între anii 1970 și 1975. Când, în loc să fie numit decan al Facultății de Istorie din București a fost numit... „rector al Universității Populare «Petőfi Sándor»”. Adică iaurt în loc de frișca... Pentru că știți ce era această „universitate”? O sală pe Intrarea Zalomit de lângă Cișmigiu, unde, duminica, soldați și servitoare maghiare se întâlneau ca să joace ceardaș. „Intelectualii maghiari se pot manifesta la fel de puțin ca și intelectualii români” - referire privindu-l, în mod special, pe prietenul său, istoricul Ludovic Demeny.

Noroc că tata nu era ahtiat după titluri și nici afectat de nerecunoștința. „Recunoștința este o floare rară, Gelu”.

Dumnezeul lui nu era decât masa de scris. Iar religia, foaia de hârtie urmând a fi acoperită cu slove. Dacă și-ar fi dorit cu tot dinadinsul titluri și funcții, le-ar fi putut avea, cu siguranță. Dar între conștiință și trădare el a ales întotdeauna conștiința, perioada în care a trăit neavând alt punct de reper, într-o eventuală ascensiune pe scara titlurilor sociale, decât trădarea. Așa au fost timpurile.

Încă un exemplu. După ocuparea țării de către ruși și instaurarea dictaturii comuniste, la 23 august 1944, a venit la el Mihai Beniuc. Cu care, cică, era prieten. Vă descriu scena exact așa cum mi-a relatat-o tata: „Măi, Vasile - a zis Beniuc - hai, măi, să mergem cuăștia. Rușii vor rămâne aici de-a pururi.” Firește că tata a refuzat. Rezultatul: Mihai Beniuc a ajuns „mare poet național”, președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Populară și apoi Republica Socialistă România, în timp ce Vasile Netea a făcut opt ani de închisoare politică într-o Românie

pe care nu a considerat-o niciodată nici „populară” și nici „socialistă” și pe care a iubit-o cât o sută de beniuici la un loc. Beniuc, „ăștia” și rușii s-au dus. Vasile Netea va rămâne de-a pururi.

T. B.: Vă rog să reveniți la acel moment de triumf. A fost singurul?

G. N.: Cum să fie singurul? V-am spus doar că toată viața tatălui meu a fost amestec de alb și negru, interferență de bine și rău, pisc și prăpastie. Dar, ca să vă răspund exact la întrebare, reamintesc martorilor ce mai sunt în viață și enunț pentru prezentul și viitorul tineret, iubitor de tradiție, țărani și țară, următorul episod.

În anul 1948, la Facultatea de Istorie din București, tata și-a susținut doctoratul. Comisia de examinare era: prof. Constantin C. Giurescu, prof. Ioan Lupaș, prof. Emil Condurachi, prof. Iorgu Iordan. Atmosferă sobră, pretențioasă, distinsă. Iar publicul, prin excelență intelectual. Mama, peste măsură de emoționată, iar eu, titirez abia în clasa a doua, rușinat de hăinuțele mele de elev, în raport cu eleganța și vârsta celor din jur. Câteva minute de suspans, după care în amfiteatru a apărut tata. Însoțind un țăran și o țărancă îmbrăcați în port național mureșean. Spre a-i conduce apoi în prima bancă. Opincile, cioarecii, sumanul și cușma erau tatăl lui. Iar rochia, poalele, ia cu șire de mărgele și năframa groasă, cu ciucuri din lână, erau mama sa. Pentru badea Grigore și lelea Lucreția, „Văsălică” ajunsese domn în rândul domnilor...

Mult mai târziu, tata mi-a comentat evenimentul în felul următor: „Liviu Rebreanu, la primirea sa în Academia Română, și-a intitulat discursul de recepție *Laudă țăranului român*. Eu am vrut să-mi intitulez gestul *Laudă părinților mei*”. În volumul *Amintiri*, publicat peste zeci de ani, Constantin C. Giurescu consemnează această

scenă, iar în dedicația de pe prima pagină a cărții oferite tatălui meu scrie: „învățatului istoric Vasile Netea. Cu afecțiune...”. Profesorul Giurescu nu acorda niciodată superlative. Și chiar numai cu epitetele era întotdeauna extrem de zgârcit. Tata a reprezentat una dintre rarele sale excepții. De altfel, până la sfârșitul vieții își va păstra constant aceste aprecieri, mergând până acolo încât în anul 1977, cu prilejul lansării la Librăria „Mihail Sadoveanu” a cărții tatei *Munții Apuseni, muzeu istoric și pantheon al poporului român*, împotriva tuturor vicisitudinilor și restricțiilor vremii și în prezența a câteva sute de cititori, elogiindu- i cartea proaspăt apărută, a afirmat: „S-au găsit fel de fel de catedre. Dar nu s-a găsit încă o catedră universitară pentru Vasile Netea”.

A fost un alt apogeu, un alt pisc pe care l-a ridicat o personalitate de talia marelui cărturar Constantin C. Giurescu. Totodată, și o replică dată nedreptății care i se făcuse în urmă cu mai mulți ani, când s-a prezentat la concursul pentru ocuparea unui post de profesor universitar, la Universitatea din Craiova. A fost preferat atunci în locul lui un oarecare ilustru necunoscut pe nume Călin - șeful secției de învățământ al regiunii Oltenia. L-am cunoscut și eu într-o anumită împrejurare. Un om mai puțin decât suficient, fără nicio carte scrisă, dar „cadru de nădejde” al regimului, membru în comitetul județean de partid și „autor” al unor „monumentale” referate și note informative privind „ridicarea învățământului craiovean spre cele mai înalte culmi ale progresului”.

Douăzeci de cărți publicate până atunci de Vasile Netea, cele două premii ale Academiei Române și titlul său de doctor în științe istorice n-au contat în fața „concretenței” (!) de neînvingător cu un reprezentant „de bază”, „vajnic luptător” al partidului comunist.

Așa s-a scris de către „istoricii” comuniști istoria istoricilor necomuniști. Tatăl meu a fost doar una dintre victime.

Este locul a vă destăinui aici una dintre durerile sale de nespus. Ani de zile, în locuința noastră modestă din Cotroceni, unde, neavând bani să introducem conductă de gaze, trebuia să facem foc cu lemne la sobele din teracotă aparținând proprietarului, noapte de noapte, tata, înfășurat într-un pieptar țărănesc de lână care îl apăra de frig, a scris, așa zice aproape cu sânge, pentru că ținea foarte mult să o vadă tipărită, *Istoria partidelor politice*. Sute de pagini, una mai aprigă decât alta. O mare parte dintre ele i le-am bătut eu la mașină. După care, lucrarea fiind în sfârșit terminată, s-a prezentat cu ea „la partid”. Fără de cenzura căruia nimic nu putea să apară. „Tovarășe Netea, această *Istorie* trebuie doar să amintească așa, în trecut, celelalte partide. Apoteoza însă, largă și amănunțită, trebuie să o constituie capitolul despre Partidul Comunist Român. Altfel...”. „Tovarășul Netea” a refuzat o asemenea „apoteoză”. Și lucrarea nu a apărut. Împărtășiți aceste „amănunte” biografice „de culise” fiului dvs. din America. Și Editurii „Libertatea” din Brăila. (Apropo de numele editurii: eu nu cred că muza istoriei din mitologia greacă, Clio, „încarcerată” în cartea dvs., să-și fi putut găsi un sălaș mai liber decât în cartea Editurii „Libertatea”.) Să afle lumea din afara și dinlăuntrul granițelor noastre drama adevăraților istorici români în raport cu „istoricii” comuniști, adică total neromâni.

„Nu există compatibilitate între a fi român și a fi comunist. A fi comunist înseamnă a fi fără Dumnezeu, a fi român înseamnă a fi creștin.” Tata mi-a lăsat această filă de testament vorbindu-mi despre destinul tragic al lui Panait Istrati și Lucrețiu Pătrășcanu.

Revenind la Craiova, aduc pe această cale mulțumiri, în memoriam, profesorului Vasile Maciu, membru al comisiei de examinare, curajului său ieșit din comun pentru acele timpuri pline de lașitate. Afirmatia expusă în plen față de examinatori, după afișarea rezultatelor, este edificatoare: „Dacă între incompetență și Vasile Netea ați ales prima alternativă, respingându-l pe acesta din urmă, atunci puteți închide dugheana”. S- a mai prăbușit un pisc, s-a mai căscat o prăpastie...

T. B.: Îl dureau aceste înfrângeri?

G. N.: Atât de tare, încât nu afla nimeni. Singurii săi confidenți eram numai mama și eu. Un singur om s- a mai bucurat de acest privilegiu. Căci a fost un privilegiu, fără îndoială. Este vorba de un prieten din tinerețe: Nicolae Ursu. Care purta în sânge atât sămânță de evreu, cât și de ungur. O culme a ironiei sorții, mai ales pentru tata, care era un naționalist pursânge în sensul cel mai pozitiv al cuvântului. Concepția lui de viață nu accepta noțiunile de rasism, xenofobie, antisemitism, șovinism sau iredentism. Era numai *filoromân*. Din creștet până în tălpi. Prin tot ceea ce a scris, a gândit și a săvârșit în faptă.

Ca locotenent al Regimentului 82 Infanterie din Târgu-Mureș a fost pe frontul unguresc în zona Oradea și a suferit apoi retragerea dezastruoasă a armatei române, ca urmare a Diktatului de la Viena. Dar niciodată nu s-a manifestat împotriva națiunii maghiare luate în totalitate. Mi-a vorbit despre Ady Endre așa cum mi-a vorbit și despre Octavian Goga... Și despre Lajos Kossuth așa cum mi-a vorbit și despre Avram Iancu... Firește, cu diferența de rigoare. Am asistat astfel, de multe ori, la noi în casă, la discuții aprinse pe teme de românism și ungarofobie, întotdeauna tata potolind spiritele prin apel la măsură și respectare a proporțiilor.

Ca reporter de război din partea Marelui Stat Major al Armatei Române a fost trimis la Odessa și Moscova. A scris reportaje, comentarii, a ridicat în slăvi vitejia ostașilor noștri. Dar niciodată nu s-a manifestat împotriva națiunii ruse privind-o global. Ci, deplângând sărăcia mujicului rus, așa cum a deplâns în scrierile sale sărăcia iobagului român. Într-un moment în care, luați de valuri, mulți ziariști au devenit germanofili sau rusofobi, tata și-a păstrat echilibrul nefiind în niciun fel de partea vreunei extreme. Era un spirit pacifist, îngăduitor, iertător. În așa fel construit încât nu putea urî. Ura numai ura. Așa se explică de ce nu s-a alăturat legionarilor, după cum nu s-a alăturat nici comuniștilor. Din aceleași motive.

Cred că marea lui calitate a fost echilibrul. Mi-l dădea adeseori ca exemplu pe Vladimir Streinu, alături de care suferise ani grei de închisoare, la Jilava și Botoșani: „Streinu, întotdeauna, între «credo» și «concedo» alege... «distinguo»,,.

Dar să ne întoarcem la Nicolae Ursu. În vara anului 1952 tata a fost arestat. Brusc, din acel moment, eu și mama ne-am pomenit lipsiți de orice sprijin material. Iar casa ocrotită de prieteni pe care îi consideram până atunci apropiați și pe care contam acum, când ajunseseam la greu. Despre tata nu știam nimic, nici măcar dacă mai trăiește, mama, din pricina plânsului de zi cu zi și a mizeriei, s-a îmbolnăvit de tuberculoză, iar eu, abia intrat la liceu, aveam „o viață de tip nou” dintre cele mai fericite...

A fost momentul când a apărut Nicolae Ursu. Ajutorul său: singurul. Ani de zile, lună de lună, până în octombrie 1955, când a ieșit tata din închisoare, ne-a trimis cu regularitate prin poștă de la Tg.-Mureș, unde lucra ca muncitor la o fabrică, deși era avocat de meserie, suma de 50 de lei. Pentru vremea aceea era mult.

Iar pentru noi era enorm. Salariile erau de trei, patru sute de lei. Tata i-a păstrat o vie recunoștință, dându-mi-l întotdeauna ca exemplu de conduită și atitudine de urmat. Desigur, nu a uitat spălarea pe mâini a celorlalți. Dar, cum structural era incapabil de ranchiună, mi-a explicat: „Nu există prieteni permanenți și nici dușmani permanenți. Numai interesele sunt permanente. Aceasta este regula. Ursu este excepția”.

T. B.: Pentru că ați vorbit despre închisoare, îmi puteți spune câteva date mai precise în legătură cu închisorile prin care a trecut tatăl dvs.? Când, unde, cu cine și în ce perioadă le-a suferit?

G. N.: Aici da. Întrebările precise ale profesorului de istorie înnăscut care sunteți și la care văd că nu renunțați cu nici un chip nu mai sunt „didactice”. Ci obligatoriu de răspuns la ele pentru cunoașterea adevărului istoric exact așa cum a fost. Să o luăm deci metodic.

Tata a făcut închisoare în două rânduri. Mai întâi din vara anului 1952 până în toamna anului 1955, cum deja v-am spus, și apoi din vara anului 1959 până în toamna anului 1963.

Despre această ultimă arestare vreau să vă redau un dialog special demn, cred, de o *Antologie a cinismului* acestor bande de securiști care se ocupau cu asemenea îndeletniciri. Ea a avut loc în ziua de 29 iunie 1959, de sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Șeful „echipei”, căpitanul Dracopol Cristache, conform procesului-verbal, scris cu creionul chimic pe care ni l-a lăsat, a ținut să iasă în evidență față de „colegii săi”. Strigându-mi, batjocoritor și răsând, în timp ce mă desprindea brutal din brațele tatei, care mi-a șoptit stins „La revedere, Gelu!”... „Da, da, la revedere! Peste 25 de ani!”...

Dar să revenim. Deci în prima perioadă, după ce a fost ținut luni de zile la anchetă în sediul Securității din București, a dus la închisoarea Malmaison. Iar apoi la Jilava și colonia de muncă de la Bragadiru. Fără să fi avut vreo sentință de condamnare. În a doua perioadă la Jilava și Botoșani.

Despre anii petrecuți în închisoare nu-i plăcea să vorbească. Nici mamei, nici mie nu ne-a spus niciodată nimic precis. Obișnuiam însă uneori amândoi, duminicile, să ne plimbăm prin Grădina Botanică. Vorbeam de toate. Pornind de la semnificația fotografiei lui Take Ionescu, pe care o ținea pe masa de lucru, luminată de o veioză primită în dar de la Ion Minulescu, și până la analiza frazei lui Albert Camus din *Străinul*: „Nimeni nu își imaginează ce înseamnă serile la închisoare”... Dar oricât îl provocam, nu reușeam să aflu *ce* a suferit *el*. O dată numai, fără să vrea, i-au scăpat câteva fraze care m-au cutremurat: „Nimeni nu trebuie judecat pentru ceea ce a mărturisit sub caznă. Anchetatorii te supuneau unor probe de bătaie la care nu puteai rezista”. Iar cu prilejul unor alți pași parcurși pe Aleea Castanilor mi-a vorbit mai pe larg despre Vladimir Streinu, cu care se afla în foarte strânse raporturi: „Am stat împreună la Jilava un an de zile. Am dormit în același pat. Când ne puneau pe amândoi de serviciu pe celulă cu paturi suprapuse unde ne înghesuiam de-a valma treizeci de inși, trebuia să ducem hârdăul cu urina și fecalele tuturor la groapa de gunoi. Chiar și atunci, ca expresie a demnității, Streinu își păstra alura maiestuoasă pe care i-o vezi astăzi”. Discuția a avut loc în iarna anului 1965.

Mă întreb și acum, când vorbesc cu dvs., mă voi întreba întotdeauna, cum a fost posibil ca două piscuri ale culturii românești, cât și zeci, sute, mii, zeci de mii de intelectuali să fie terfeliți prin mîzga murdară a unor

asemenea umilințe? Cum de au putut anchetatorii și paznicii comuniști să-i chinuiască în halul în care i-au chinuit pe acești oameni? Până unde trebuie să meargă iertarea?

Cum să pot uita vreodată simulacrul de proces înscenat tatălui meu în anul 1961, la Tribunalul Militar București, pentru „motive” cuprinse într-un rechizitoriu de o aberantă strigătoare la cer: „înaltă trădare”, „trădare de patrie”, „propagandă și agitație împotriva țării”, „crimă”, pentru care, de această dată, a fost judecat și condamnat la opt ani de temniță grea?! Care trădare, care țară?! Toți securiștii, activiștii și comuniștii luați grămadă nu și-au iubit patria și pământul și glia strămoșească nici măcar cât un dram din dragostea fără margini purtată României de Vasile Netea! Iar eu, fiul lui, să uit că la acest „proces” tata a fost introdus în boxă legat la mâini și cu obrazul umflat și învinețit de lovituri?

T. B.: Ce l-a ajutat să poată trece peste acest martiraj?

G. N.: Rugăciunea. Care i-a fost mereu speranța neclintită în ziua de mâine. Era un om foarte credincios. Se ruga în fiecare seară. „Când nimeni și nimic nu te mai ajută, dacă te rogi, Dumnezeu te va ajuta.” Apoi munca și conștiința valorii sale. Ani în șir, seară de seară, până noaptea târziu, l-am văzut nedezipit de masa de scris. Deși suferea de diabet, pe care îl contractase în închisoare, nu voia să țină seama de nici un fel de regim - nici alimentar și nici, mai ales, de odihnă, care în cazul bolii sale era absolut obligatoriu. „Mă aflu într-un permanent contratimp cu vârsta mea. Vreau să scriu, să scriu, să scriu. Să recuperez anii pierduți”. Și da, i-a recuperat. Dar cu ce preț? Diabetul i-a măcinat organismul, rezistența, apoi i-a atins ochii, vederea. După un chin, care a durat

aproape doi ani de stat în pat, a murit orb și pe jumătate paralizat. Merită prețul, nu merită? Numai Dumnezeu știe...

Pe patul de moarte s-a declarat totuși împăcat cu opera pe care a reușit să o scrie. Dar trist, până la sfârșit, pentru a nu-și fi văzut publicată cartea rămasă în manuscris: *Valea Mureșului - monografie*. Ar fi dorit să i-o închine, cu dedicație, mamei. Așa cum a dorit și nu i s-a permis o asemenea dedicație pentru nepoata sa, Laura, pe ultima carte apărută în anul 1986: *Povești ardelenesti - Ion Pop Reteganul*. Se pare că numai Elenei Ceaușescu i se puteau închina, în acel an, cărți cu dedicație...

T. B.: Reveniți un moment la mama dvs.! Spuneți-mi ceva despre cum vi s-au cunoscut părinții, unde și când s-au căsătorit, apoi ceva despre viața lor de familie.

G. N.: Sunteți cel mai insistent profesor de istorie pe care l-am întâlnit. Dar și singurul care, numai în acest fel, poate aduce la cunoștință cât mai multe amănunte celor interesați asupra biografiei cuiva.

S-au cunoscut la un bal, la Deda. Mama era fiica preotului George Cazan din comuna vecină, Filea. A urmat o foarte frumoasă poveste de dragoste. O poveste... ca în povești. El sărac și deștept, ea frumoasă și bogată. La modă erau ofițerii. Înalți, minunați, cu uniforme seducătoare încărcate de fireturi aurii, de stele și stelute, cu epoleți și cu chipie strălucitoare, plini de aplomb și îndrăzneală. Tata, mai mic de statură, gras și cu ochelari. Mama, aleasă regină a balurilor de la Bistra, Rușii Munți, Reghin, era curtată de toate fireturile acelea multicolore. Tata însă îi scria frumos. Cel mai frumos. Scrisori de dragoste. Asta era averea lui: cuvintele! Care pe mama au copleșit-o și i-au hotărât alegerea. S-au căsătorit în 10 ianuarie 1937.

Nași: familia Emil Dandea din Târgu-Mureș și familia... Toader Bucul eu din Deda! (Ce ziceți de această coincidență cu numele dvs.?!). Bucurându-se câțiva ani de fericire. Puțini, foarte puțini... După care au urmat urgia, războiul, refugiul la București, locuința într-o mansardă, închisorile tatălui meu, dar și un atașament și un sacrificiu pe care mama i le-a purtat exemplar până în ultima clipă. Am mai spus, cândva, într-un interviu acordat cu prilejul înființării la Târgu-Mureș a Fundației „Vasile Netea”, al cărei motor a fost și este în continuare inimosul Dimitrie Poptâmaș, directorul bibliotecii municipale, că nu voi ști niciodată precis dacă tata a fost căsătorit cu mama sau cu Transilvania. Pe parcursul interviului cu dvs. Însă am avut și am senzația din ce în ce mai prezentă că tata a aparținut pe de-a-ntregul numai istoriei poporului român.

T. B.: Sună ca o încheiere. Dar nu am de gând să renunț.

G. N.: Nici nu mă așteptam să faceți altfel...!

T. B.: Aș vrea să-mi dați cât mai multe amănunte despre înmormântare. Atunci, la începutul primăverii anului 1989, în peregrinările mele prin țară, m-am întâlnit întâmplător cu unul dintre preoții slujind la Episcopia din Alba Iulia. Știu că tatălui dvs. i s-a făcut o înmormântare aleasă.

G. N.: Aleasă cred de Dumnezeu. Pentru că a fost de neînchipuit cum de, într-un moment atât de oropsit de dictatura ceaușistă, clopotele unei biserici să se audă și să adune sub dangătul lor atâtea mii de oameni. Dar să nu anticipăm.

Tata a murit în ziua de 6 martie 1989. După care, în ziua de 8 martie, a avut loc la Biserica Boteanu din București comemorarea de doliu organizată de Uniunea Scriitorilor. A fost emoționantă întâlnirea pe treptele mari

de la intrare cu Ana Blandiana. Tatăl meu avea despre ea o părere cu totul specială, despre care mi-a vorbit adesea, considerând-o „un punct luminos de rezistență împotriva întunecimii ceauși ste”. Cu deosebire au plâns aici, printre sfeșnice și lumânări, cuvintele istoricului Alexandru Porțeanu, coleg și prieten de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, și cuvântarea funebră ținută de Gabriel Țepelea, prietenul său de-o viață.

După care, respectându-i ultima dorință de a fi îngropat alături de părinți, l-am transportat la cimitirul din Deda. Am însoțit carul funerar împreună cu mama. De-a lungul unui drum de patru sute de kilometri, sicriul tatălui meu a fost înfășurat în tricolor. Ajunși în județul Mureș, nu a existat localitate prin care, trecând, clopotele bisericilor să nu se fi auzit cu un dangăt mai puternic și mai prelung ca oricând. Ajunși la Deda, ne-am pomenit înconjuțați de o mare de oameni. Iar în cimitir, așteptându-ne, un sobor de douăzeci și unu de preoți, avându-l în frunte pe înalt Prea Sfințitul Andrei - actualul arhiepiscop de Alba Iulia. În ce a constatat mâna lui Dumnezeu? în faptul că, în plină dictatură ceaușistă, soborul de preoți a cântat „Presărați pe-a lor morminte flori cu a Domnului cuvinte”. Ceea ce, în Transilvania atât de dragă lui Vasile Netea, nu s-a cântat decât pe mormintele eroilor: Horia și Avram Iancu. Astăzi, în acest leagăn de istorie românească, unde s-a născut „Iorga al Transilvaniei”, cum l-a numit pe tata Iosif Sava, reputatul realizator al seratelor muzicale de la televiziune, liceul din localitate poartă numele „Vasile Netea”, revista liceului se numește *Vanet*, iar în casa modestă a unui țăran, Iosif Ciontea, ființează Casa Memorială „Vasile Netea”. O știe și o vizitează toată lumea.

T. B.: Din păcate, așa cum toate interviurile trebuie să aibă un sfârșit, și al nostru, exclusiv din lipsă de spațiu, trebuie să se încheie. Ce doriți să mai adăugați?

G. N.: Regretul tatălui meu că nu a mai apucat să scrie cartea mult dorită *Bătrânii tinereții mele*, în care ar fi urmat să descrie relațiile sale personale cu Iuliu Maniu și Ionel Brătianu, Ioan Lupaș și Gheorghe Brătianu, D. D. Roșea și P. P. Panaitescu, Nicolae Iorga și Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și Victor Eftimiu, Lucian Blaga și Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu și Perpessicius.

T. B.: Punem punct?

G. N.: Nu înainte de a vă invita la Muzeul Național de Istorie, unde profesorul Nicolae Petrescu, director adjunct și fost elev al tatălui meu, o să vă prezinte „cămașa de pușcăriaș” a acestuia. Cămașă cu care tata s-a întors de la închisoare. Are treizeci și unu de petice! Reprezintă ele un sfârșit? Alt început? Întrebări la care nu mai avem loc să răspundem.

T. B.: Față de această cifră cutremurătoare trebuie să mai găsim spațiu pentru o ultimă întrebare. Dintre toate cărțile tatălui dvs., de care știți că a fost cel mai legat sufletește?

G. N.: *O zi din istoria Transilvaniei - 1 decembrie 1918*. Iată dedicația pe care mi-a scris-o chiar în ziua apariției acesteia: „Fiului meu, această carte despre Marea Unire pe care am văzut-o cu ochi de copil la șase ani și pe care am scris-o apoi, nu după întreaga dorință a inimii, în preajma vârstei de 60 de ani”. Nu voi ști niciodată cum ar fi scris-o față de cum a putut să o scrie. Căci: „Morți sunt cei muriți”.

Postscriptum

De la acordarea acestui interviu, până la apariția sa în cartea de față, au trecut mai mult de doi ani. Între timp, în ziua de 25 octombrie 1997, cu prilejul aniversării celor 50 de ani de la procesul înscenat lui Iuliu Maniu, prin efortul deosebit al d-lui Mircea Vlad, redactor-șef al ziarului *Dreptatea*, într-o ediție specială, au fost publicate, pentru prima oară în presa românească, cele cinci întrebări ale „inculpatului” Iuliu Maniu puse „martorului” Vasile Netea. Procesul a primit numele de „PROCESUL DEMNITĂȚII NAȚIONALE A POPORULUI ROMÂN”. După șirul nesfârșit de nedreptăți suferite de tatăl meu timp de o viață întreagă, nu puteam să-l frustăm și după moarte de una dintre cele mai sfinte demnități ale sale: prezența, ca martor, în procesul Martirului Neamului Românesc. O prezență singulară, în raport cu cei peste 200 de martori propuși de către Iuliu Maniu, dar care, fiecare din diferite motive, s-au autoreczat. Mulțumind d-lui prof. Toader Buculei și inimosului său editor, d-l Cristian Grădinaru, fost elev și continuator al spiritului patriotic insuflat la lecțiile de istorie și dirigenție, pentru dificultățile tehnice inerente prin introducerea de ultimă oră în text a pasajului care urmează, reproducem, integral, întrebările, răspunsurile și comentariile de rigoare:

„1. Spuneți-mi dacă ați fost membru al partidului meu?

- Nu am fost niciodată membru al partidului lui Iuliu Maniu, pe care l-am urmărit numai ca exponent al rezistenței naționale față de Diktatul de la Viena și față de agresiunea hitleristă.

2. Ce sfaturi, ce îndemnuri am dat tineretului ardelean în timpul refugiului din anii 1940-1944?

- În timpul celor patru ani de refugiu, ani în care l-am văzut adeseori, uneori singur, alteori cu grupul de ziariști ardeleni care duceau lupta împotriva Diktatului de la Viena, domnul Iuliu Maniu, în mod permanent, ne-a îndemnat să intensificăm această luptă, să combatem poziția guvernului antonescian și să arătăm, prin articole, conferințe, cărți, nedreptatea făcută de puterile Axei poporului român, ca și necesitatea națională și europeană a anulării Diktatului de la Viena.

3. *Care a fost atitudinea mea față de Diktatul de la Viena?*

- În Consiliul de Coroană ținut la Palatul Regal în noaptea de 30 august 1940, sub președinția regelui, după ce s-a comunicat sentința puterilor Axei, Iuliu Maniu a fost printre puținii care au cerut ca Diktatul să nu fie acceptat. El a făcut, totodată, regelui un adevărat rechizitoriu pentru politica de dictatură pe care a făcut-o timp de trei ani. Nimeni în acel consiliu de coroană nu a avut curajul să-i vorbească regelui cu mai multă sinceritate și autoritate.

4. *Ce rol am jucat eu în viața politică a Austro-Ungariei?*

- În viața politică a Austro-Ungariei de până la 1918, Iuliu Maniu a fost unul dintre cei mai prestigioși lideri ai Partidului Național. Începând de la procesul Memorandumului din 1894 și până în momentul proclamării Unirii, Iuliu Maniu a fost întotdeauna în fruntea acțiunilor de rezistență și apărare națională. Ca deputat în parlamentul de la Budapesta, între 1905 și 1910, a luat cuvântul cu toată dârzenia împotriva legilor de oprimare și de maghiarizare a românilor. Acesta a fost motivul pentru care, la alegerile din 1910, guvernul a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a-l împiedica pe Iuliu Maniu să intre în Cameră. În 1914 a refuzat să facă declarațiile cerute de

contele Tisza, primul-ministru al Ungariei, pentru ca România să considere problema Ardealului rezolvată, pentru că românii ardeleni ar fi mulțumiți, chipurile, cu situația în care se află... Astfel de declarații au dat atunci numeroși fruntași politici, precum și toți mitropoliții și episcopii. Ca răspuns pentru această atitudine a sa, contele Tisza l-a trimis pe Iuliu Maniu pe front, unde a rămas patru ani de zile, până la sfârșitul războiului. Pentru atitudinea lui intransigentă, la încheierea războiului, Iuliu Maniu a fost considerat cel mai prestigios dintre toți luptătorii ardeleni, fiindcă el a fost cel mai dârz și cel mai demn dintre toți.

5. Ce rol am jucat eu în 1918, când s-a proclamat unirea Transilvaniei cu patria-mumă?

- Adunarea de la Alba Iulia a fost precedată de o conferință româno-maghiară, ținută la Arad, din inițiativa guvernului maghiar sub președinția lui Oskar Iaszi, ministru în cabinetul Karoly. La conferință, guvernul maghiar s-a arătat a fi dispus să recunoască autonomia Transilvaniei, dar aceasta numai în cadrul statului maghiar, cerând Partidului Național să evite orice legătură cu România și să se declare fidel statului maghiar. Dezbaterile au ținut două zile și au luat sfârșit numai în momentul când a sosit la conferință și Iuliu Maniu, venit de la Viena.

La întrebarea pusă de Iaszi: „Ce doresc românii, în fond?”, Iuliu Maniu a răspuns cu toată hotărârea: „Desfacerea totală!”. După declarația lui, conferința s-a închis imediat, românii urmând să convoace adunarea de la Alba Iulia, care va proclama unirea necondiționată cu România. La Alba Iulia, Iuliu Maniu a propus, în numele Partidului Național, acceptarea rezoluției de unire prezentată de Vasile Goldiș, iar în ziua următoare a fost ales președinte al Consiliului Dirigent, primul guvern

românesc al Transilvaniei, care avea să facă apoi toate lucrările administrative pentru desăvârșirea unirii. A făcut cineva mai mult?!”.

Există o comparație dramatică între „Procesul Memorandumului Românilor din Transilvania și Banat”, din anul 1894, de la Cluj, și „Procesul Demnității Naționale a Poporului Român”, din anul 1947, de la București.

Iată ce scrie Vasile Netea, în *Istoria Memorandumului*: „Din toate orașele Transilvaniei, până la Cluj, drumul tuturor inculpaților a fost un drum triumfal, sărbătoresc, căruia violențele și necuviințele jandarmilor maghiari nu i-au putut răpi caracterul de eroică afirmare și solidaritate națională. În toate gărilor, mii de oameni îmbrăcați în port național i-au întâmpinat pe patrioți cu buchete de flori și cu vibrantul «Deșteaptă-te, române!», care răsuna pretutindeni”.

În vreme ce, așa cum ne-a precizat avocatul Nicolae Ursu, „Procesul de la București s-a ținut la Școala de Război, sala fiind împânzită de securiști și comuniști aduși sub protejuria baionetelor sovietice pentru a batjocori, prin râsete și injurii, fiecare luare de cuvânt a nefericiților inculpați constrânși în boxă”...

Cei 13 condamnați în Procesul Memorandumului au primit, în total, 31 de ani de închisoare...

Cei 19 condamnați în Procesul Demnității Naționale au primit, în total, secole de închisoare...

Cu deosebire, Iuliu Maniu a fost condamnat la „temniță grea pe două vieți plus 104 ani”. Iar Ion Mihalache la „temniță grea pe viață plus 79 de ani”.

De scrijelit în memoria generațiilor prezente și viitoare cuvintele cutremurate și cutremurătoare ale lui Vasile Netea: „Dacă ar fi putut, comuniștii i-ar fi omorât și pe morți...”.

**Un martor de excepție:
istoricul Vasile Netea.
60 de ani de la Diktatul de la Viena
(30 august 1940 - 30 august 2000)**

Înainte de Diktat

(File din jurnalul *Față în față cu mine însumi*)

15 martie 1939. M-am prezentat la Regimentul 82 Infanterie din Târgu-Mureș. Am fost repartizat la Batalionul 1, Compania 1, Plutonul 1. Plecăm înspre frontieră. Ne cheamă țara. Germanii și ungurii au ocupat Cehoslovacia. Mare consternare în lumea întreagă. Pregătiri pentru plecare.

16 martie 1939. Sosesc mereu trenuri cu soldați. La poarta regimentului staționează o lume imensă. Li plânge pe cei chemați sub arme. Soldații, fără a fi prea pesimiști, sunt totuși prea îngrijorați, prea surprinși.

17 martie. Mâine plecăm spre Maramureș. Au avut loc foarte multe ruperi de trenuri și brânșamente de cale ferată. Locotenentul îmi spune că acestea sunt consecințele trecutului regim politic, ai cărui ași au recepționat atâta material prost pentru armată, dar ei s-au ales în schimb cu blocuri construite în București. La ieșirea din cazarmă ne așteaptă lumea de ieri, cu mult sporită, ale cărei planșete te impresionează fără să vrei. Seara mi-am pus la punct echipamentul și afacerile privind diferite ziare și reviste unde am trimis articole spre publicare. I-am scris o scrisoare liniștitoare mamei. Separat, am trimis și o scrisoare-testament, pentru cazul că voi muri în luptele ce se prevăd la frontieră, prin care las

500 de volume din biblioteca mea pe seama Bibliotecii din Reghin. Scriind despre eventuala mea moarte, n-am simțit nici o tresărire sufletească, nicio emoție. Parcă aș fi vorbit despre moartea altuia. A muri pentru țară e o onoare. Umanitatea se manifestă numai prin naționalism. Pentru ca Anglia și Franța să ajungă unde au ajuns, a trebuit ca milioane de francezi și de englezi să moară timp de sute de ani pe atâtea câmpuri de bătălie din lumea întreagă. Vreau pentru România același destin.

18 martie 1939. Pregătirile pentru plecare continuă. A sosit mama. Plânge și ea, și soția mea, Lucreția. Dacă m-aș lăsa răpit de sentimentalism, aș plânge și eu. Sufletul meu este prins însă în vârtoarea unei hotărâri extrem de serioase. Trebuie să plec și să lupt pentru țară. Poate va trebui să și mor. Nimic nu-mi clintește conștiința. La ora trei plecăm la gară. Lucreția îmi aduce un buchet de vioarele. Mi le prind în piept. La ora cinci, trenul se pune în mișcare. Ultimele sărutări, ultimele fluturări de mâini. Plecăm spre Baia Mare.

19 martie 1939. La ora nouă dimineața am sosit la Baia Mare. Ni se comunică programul. Ni se dau instrucțiuni severe. Totul scurt, ostășește. În ce mă privește, mă simt foarte liniștit și hotărât să-mi fac datoria. Nimic din ceea ce am lăsat în urmă nu mă tulbură. Nici Lucreția, nici afacerile, nici acțiunile și planurile mele culturale. Nimic. Nu sunt decât comandantul de pluton hotărât să-și facă datoria până la capăt.

20 martie 1939. Prima zi de instrucție. Oamenii nu-și dau seama încă de gravitatea situației.

21 martie 1939. Ni s-a ținut o splendidă lecție de educație națională. Ne-a impresionat profund. Noi suntem trecători. România este eternă. Asigurarea eternității ei constă în vitejia noastră, în sângele nostru, în moartea

noastră. Așteptăm aici încrâncenarea cea mare. Dușmanul nu va trece decât peste cadavrele noastre.

7 aprilie 1939. Vinerea Patimilor. Aseară am fost la biserică. Am ascultat câteva evanghelii, regretând până în adâncul sufletului meu că nu m-am apropiat încă, pe cât ar fi trebuit, de Iisus. Totuși, din septembrie 1937, mă rog în fiecare seară. După *Tatăl nostru*, rostesc o rugăciune personală - comuniunea mea cu Dumnezeu.

8 aprilie 1939. Peste noapte am plecat fulgerător spre Botiz. Zvonuri despre eventualitatea unui atac maghiar. Pe la 12 noaptea, am ajuns la Satu Mare. Oamenii se întorceau de la înviere. Noi ne pregăteam să îi ucidem pe cei care ar fi voit să neucidă...

9 aprilie 1939. Sfintele Paști. Până acum am avut noroc. Doamne, dă-mi-l și de acum înainte! Hristos a înviat!

28 septembrie 1939. După șase luni, mă găsesc tot pe aceleași meleaguri, în poziție de luptă, la Satu Mare.

5 iulie 1940. Mă aflu în Țara Oașului, pe Muntele Comșa. Sufletul meu a trecut prin nenumărate încercări. Doamne, ferește-ne de un ceas asemănător răpirii Basarabiei. La 14 ianuarie, Lucreția a născut un copil. La 1 februarie, de ziua mea de naștere, l-a botezat cu numele de Vasile-Gheorghe. Vasile - eu, Gheorghe - socrul meu, protopopul ortodox onorar George Cazan, îi vom zice Gelu. Cu el s-au născut o serie întreagă de noi preocupări, noi griji, noi gânduri. Ce, oare, îi va rezerva viitorul? Va fi, poate, orfan de război? Va crește, cine știe, într-o țară robită? Doamne, fie voia Ta! Suntem aici așteptând inamicul. În zare se vede frontiera.

În timpul Diktatului

(Fragment din articolul *Cuvânt despre lupta unei generații*)

„Arbitrajul” de la Viena, în acea tragică noapte de 30 august 1940, m-a găsit pe culmile Grohotișului, în Țara Oașului, comandant al unui pluton de infanterie, așteptând cu îndârjire măsurarea cu străvechii noștri dușmani. Din martie 1939, îi așteptăm fără încetare. Fortificațiile și tranșeele noastre crescuseră vertiginos, iar curajul și vitejia ostașilor se arătau mai presus de orice îndoială.

După un an și jumătate de așteptare - de aprigă și nervoasă așteptare - dușmanul a apărut totuși, constrângându-ne să părăsim pozițiile de luptă, dar nu prin iureșul său irezistibil, nu prin armele sale, ci - blestem al vremii - printr-un ordin de retragere dat de către însuși guvernul de la București, care, dezorientat și strivit de povara evenimentelor și a incertitudinilor, a înțeles să se supună, fără murmur, sentinței semnate de Ribbentrop și Ciano!

Ce a fost această sentință? Incontestabil cea mai brutală atingere a drepturilor și demnității unui popor, o sfidare a tuturor principiilor de drept și a celor mai evidente realități geografice, economice, istorice și naționale. O imoralitate politică, totodată, fiindcă se știa, premeditat, atât la Roma, cât și la Berlin, că prin sfârtecarea în două a Transilvaniei, fără a se rezolva nici una dintre problemele ei de bază, nici cea economică și nici cea etnică, cele două popoare, ungurii și românii - în dorința unei rezolvări integrale a litigiului și în lipsa unei previziuni diplomatice mai adânci - nu vor face altceva decât să accepte în mod indiscutabil tutela exploatoare a Germaniei și a Italiei, amândurora dându-li-se să înțeleagă

că arbitrajul va fi revizuit în favoarea celor ce vor deveni mai devotați.

În cei 300 de kilometri făcuți pe jos, de la Seini și până la Târnăveni, unde avea să poposească Regimentul 82 Infanterie, mergând alături de un pluton din care, la fiecare apel de dimineață, constatăm lipsa a doi-trei soldați, porniți să-și rezolve singuri problemele pe care guvernul român se arătase incapabil a le rezolva, am avut astfel prilejul de a medita îndelung, sfâșiat la tot pasul de o pătrunzătoare durere, atât la termenii litigiului dintre noi și unguri, cât și la întreaga tragedie ale cărei personaje eram.

Căci, fără îndoială, străbăteam o tragedie: cruntă și adâncă; etnică și politică în egală măsură. O tragedie ce, ridicând la iveală o sumă de deficiențe, de erori și de fatalități politice, lăsa în urmă aproape un milion cinci sute de mii de victime, lăsa jumătate din Transilvania și prăvălea întreaga națiune într-o prăpastie cu nenumărate cascade.

Zile și nopți, confruntându-mă neconținut cu atâtea amintiri și cu atâtea muștrări istorice, am trecut prin satele înlăcrimate ale Sătmarului, Someșului, Clujului și Turdei; plângeau românii după „cătanele” lor. Iar cătanele coborau cu drapelele înfășurate, cu frunțile posomorâte, rușinate de ordinul pe care îl executau și înfricoșate de tainele viitorului.

Câți dintre ofițerii și ostașii care au făcut această tristă retragere nu aveau să moară la Odesa, la Sevastopol sau la Stalingrad, când ar fi fost atât de logic, și pentru generațiile viitoare, un atât de strălucit exemplu, ca sângele lor să stropească pământul Bihariei ori al Maramureșului. Stejarii și mestecenii foșneau dureros în urmă... Glasul lui Vasile Lucaci, tribunul Sătmarului,

„Leul” Memorandumului, se auzea, parcă, din mormântul de la Sisești, întrebându-ne deznădăjduit: „De ce plecați? Unde plecați? Cum de plecați? De ce?..”.

- Plecăm pentru a ne reîntoarce, bădiță Lucaci. La revedere!

După Diktat

(Extras din broșura *Ardealul în politica României de astăzi*)

Au fost abandonate astfel în ghearele Ungariei horthyste, încălcându-se brutal frontierele consfințite prin „Tratatul de la Trianon”, un teritoriu de 42.610 kmp și o populație de 2.612.000, dintre care 1.315.000 români. Generația ardeleană crescută în mândria Transilvaniei libere și înfăptuirii României Mari a suferit un șoc extrem de violent. Este exact ceea ce a făcut-o să ridice iarăși din panopliile părăsite vechile arme de luptă ardelenescă și să se urce din nou pe baricadele de la 1 decembrie 1918.

Ideea de a rămâne în Transilvania „cedată”, devenind cetățean maghiar, nu m-a ispitit nici măcar o singură clipă. Am avut de la început convingerea nestrămutată a caducității actului de la Viena și, în același timp, dorința irezistibilă de a contribui din toate puterile mele la limpezirea marelui proces național ce știam că trebuie să înceapă.

Lupta împotriva acestui arbitraj a constituit supremul obiectiv al tinerei generații ardelenescă - o luptă în care ea s-a aruncat cu toată îndrăzneala și cu toată energia, izbutind să facă să strălucească iar pe cerul luptei naționale vechiul spirit combativ al Transilvaniei.

A lupta cu fanatism pentru dezrobirea Transilvaniei și pentru readucerea ei sub autoritatea Coroanei României întregite sub Ferdinand I iată hotărârea cu care plecăm în

dimineața zilei de 1 septembrie 1940, de sub culmile Țării Oașului.

Desigur, mă bântuiau atâtea alte gânduri contrare și care m-ar fi îndemnat să fac altfel. Imaginea vechilor luptători ardeleni, Horia, „Crăișorul țăranilor”, și Avram Iancu, „Craicul munților”, conducători răzvrățiți ai poporului și exponenți necontestăți ai unei incoruptibile idei de dreptate, stând alături și împărtășindu-se în mod direct din suferințele cosângenilor lor, mi-a apărut în fața ochilor în nenumărate și amarnice clipe. Mai erau apoi legăturile și obligațiile de familie care își cereau și ele tributul de atenție și durere. Atâtea alte rosturi strict omenești se cereau și acestea judecate, chibzuite, cumpănite.

Nimic însă nu a putut rezista îndemnului vibrant pe care ni-l strigau din morminte antecesorii: „Soarele de la București răsare pentru toți românii!”. După un scurt popas la Blaj și Arad, am sosit la București. De peste linia Feleacului răzbăteau fără oprire veștile cele mai crâncene: oameni schingiuiți, masacrele sălbatice de la Ip și Trăznea, biserici aprinse, sate devastate, întemnițări neîntrerupte, sfidarea celor mai elementare simțăminte omenești, mii de expulzați și de martiri, biblioteci arse, școli desființate, preoți izgoniți și toată acea crâncenă prigoană îndreptată cu atâta furie împotriva unei populații dezarmate, numărul refugiaților care creștea neconținut, înspăimântați de perspectivele unei supuneri maghiare, au determinat întreaga noastră atitudine, activitate și luptă pentru reîntregire ce a urmat și în care ne-am aruncat cu toții, sfidând orice instinct de conservare. Transilvania sau nimic! Era tot ce gândeam, tot ce doream, tot ce voiam.

Prin cele de mai sus, cu filială mândrie și cucernică emoție, am retrăit o parte din viața tatălui meu închinată

în întregime celor două puncte cardinale ale românismului: credința în Dumnezeu și dragostea de țară.

Am încercat să restitui cititorului, dintr-o sumedenie de pagini, una mai dramatică decât alta, pasajele cele mai elocvente pentru înțelegerea Cauzei Transilvaniei, în numele căreia Vasile Netea a cuvântat, a luptat și a scris, a trăit și a murit. Crezul său național devine astfel o lecție de istorie ținută postum în fața unor elevi și studenți cărora le sunt batjocorite manualele și cursurile, cât și o spovedanie de netăgăduit.

Personal, nesocotindu-mă a fi mai mult decât un blacheu în talpa grea așezată de el spre înțelegerea adevăratului naționalism creștin, în pofida naționalismului comunist și neocomunist, pe care-l vedem manifestându-se în formele sale cele mai abjecte cu putință, închei relatând una dintre ultimele noastre discuții. Aflat pe patul de moarte, aproape orb din cauza unui diabet contractat în cei opt ani de închisoare pe care i-a suferit în perioada dictaturii comuniste, a mai avut încă puterea să-mi spună, printre multe altele, cu glas testamentar, următoarele: „După ce vorbeau în fața mulțimilor adunate, cu un patos imposibil de reprodus, marii noștri oratori, Barbu Delavrancea, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, A. C. Cuza, Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga, Nae Ionescu și Corneliu Codreanu, exponenții cei mai de seamă ai unei istorii a oratoriei românești, pe care nu am mai apucat să o scriu, nimeni nu mai putea vorbi nimic”.

După ce v-a vorbit astăzi, de dincolo de mormânt, Vasile Netea, ce aș mai putea adăuga eu?

Tradiție și continuitate cultural-istorică

În ziua de 6 martie a. c. s-au împlinit 12 ani de la moartea istoricului Vasile Netea. Cu acest prilej, la Deda, a avut loc un simpozion comemorativ. Simpozionul, purtând titlul de mai sus, a fost organizat de Biblioteca Județeană Mureș, Institutul de Cercetări Socioumane „Gh. Șincai” din Tg.-Mureș, Primăria comunei Deda, Liceul „Vasile Netea” din localitate, revista *Vanei* și Fundația Culturală „Vasile Netea”.

Au participat, de asemeni, prin comunicări, luări de cuvânt și intervenții, Filiala Uniunii Scriitorilor din Cluj, Asociația Foștilor Deținuți Politici din Filea, Casa Memorială „Vasile Netea” din Deda, un numeros public format din elevi, profesori, săteni, de față fiind și văduva istoricului, Lucreția Netea.

Ca de obicei, pornind din anul 1990, sufletul amplelor manifestări de comemorare l-a reprezentat d-l Dimitrie Poptămaș, directorul Bibliotecii Județene. Cuvintele testamentare ale lui Vasile Netea - „Munții Apuseni sunt inima Transilvaniei, iar Transilvania este inima României” s-au dovedit din nou o realitate palpabilă de simțire românească.

Alocuțiunea de deschidere a lucrărilor simpozionului a fost ținută de d-l Gavril Pașcanu, primarul comunei Deda. Preotul paroh Dumitru Fărcaș, într-o evocare traversată de căldură, a subliniat, cu prilejul slujbei ținute la mormânt, necesitatea unor astfel de manifestări, care conduc la unitatea, păstrarea și întărirea credinței.

Scriitorul clujean Teodor Tanco și istoricul târgmureșean Grigore Ploieșteanu au relatat amintiri

despre Vasile Netea, cu deosebite aprecieri asupra vieții și operei acestuia, încadrându-l în sintagma neuitatului Iosif Sava, care l-a numit „Iorga al Transilvaniei”.

D-na Ana Ghidiu, directoarea Bibliotecii din Deda, a expus o emoționantă cuvântare intitulată „Memoria cărturarului Vasile Netea în localitatea natală”.

D-l Florin Bengean, masterand la Facultatea de Teologie din Sibiu, a arătat „Rolul preoțimii la dezvoltarea culturii românești în opera lui Vasile Netea”.

În program a figurat și comunicarea d-lui profesor Ioan Gabor: „Istoria Memorandumului, operă fundamentală a cărturarului Vasile Netea”.

Dl profesor Gh. Daraban, redactor-șef al revistei *Vanet*, a făcut o substanțială paralelă între „Memoria marilor dascăli”, referindu-se la Pavel Tornea și la dascălul ale cărui inițiale le poartă revista.

Din cartea *Clio încarcerată*, a profesorului brăilean Toader Buculei, s-a preluat pasajul privind înmormântarea din ziua de 6 martie 1989, la care un sobor de 21 de preoți, în frunte pe actualul Arhiepiscop de Alba Iulia, IPS Andrei, a avut curajul ca, în plină dictatură, să cânte la prohodul oficiat atunci: „Presărați pe-a lor morminte, / flori cu-a Domnului cuvinte”.

D-l Vasile Demian, fost deținut politic, a evocat cei opt ani de închisoare ai lui Vasile Netea (1952-1955 și 1959-1963).

D-l Eugen Ceontea, unul dintre cei mai inimoși sponsori locali, rudă apropiată cu decedatul, a subliniat importanța îngrijirii monumentului funerar ridicat în cimitirul din Deda, ca o piatră de hotar între ieri și azi și între azi și mâine.

Vasile Netea - 15 ani de la moarte

*Presărați pe-a lor morminte...
ale Domnului cuvinte...*

Aceste cuvinte ale Domnului au fost pentru prima oară presărate peste mormântul tatălui meu de către un sobor alcătuit din 21 de preoți, în fruntea căruia s-a aflat IPS Andrei, actualul Arhiepiscop de Alba Iulia, în ziua de 10 martie 1989, la cimitirul din Deda, unde a avut loc înmormântarea. Respectarea sfintelor tradiții și credința în Dumnezeu au fost mai puternice decât obrocul întunecat sub care ne ținea sufletele nemernicia călcătoare de Evanghelia a „anilor-lumină”... Atunci, ca întotdeauna de-a lungul a două mii de ani de istorie, preoțimea română și-a cinstit dreptcredincioșii printr-o cucernică închinare adusă unui om care și-a dedicat întreaga viață istoriei și religiei poporului român.

„Din pământ venim și în pământ ne tragem, deșertăciune a deșertăciunilor, căci totul e deșertăciune, și când omul crede că a cucerit pământul, atunci tocmai se îndreaptă spre mormânt”, zice Biblia. Vasile Netea nu a cucerit pământul. Dar, îndreptându-se cu pași biblici spre viața cea veșnică, și-a cucerit un loc binemeritat în pantheonul istoricilor români, lăsând în urma sa o operă de 40 de volume. O brazdă de conștiință trasă adânc în pământul și pentru pământul Transilvaniei, care a fost marea sa dragoste. „Munții Apuseni sunt inima Transilvaniei, iar Transilvania este inima României”: în crezul acesta a bătut inima lui 77 de ani.

Prin scrisul său, s-a dorit a fi un continuator al lui Petru Maior și August Treboniu Laurian, al lui Horea și Avram Iancu. Și a fost, atât cât a putut. „Căci nu sunt vremile subt om, ci bietul om subt vremuri”, după vorba cronicarului.

Mureș, Mureș mergător,/ De te-ai face vorbitor,/ Eu, Mureș, te-aș întreba,/ De mai am bine or ba./ De-aș ști că mi-a fi tot rău,/ M-aș zvârli în fundul tău./ Rămâneți cu bine acasă,/ Nu fiți cu inima arsă,/ Că eu așa m-am născut,/ Să tot sufăr pe pământ...

Versuri, strigăte, șoapte de întâlnire și rămas bun cuprinse în cartea *Murăș, Murăș, apă lină...*, publicată în anul 1936, cu o prefață de Ion Agârbiceanu. A fost prima sa carte importantă, anunțându-le pe celelalte - și mai importante - ce au urmat. Avea 24 de ani și sufletul plin de vise. Și cui a închinat-o? Iubitei lui, fata preotului George Cazan din comuna Filea - peste un an, viitoarea sa soție, Lucreția Netea, mama mea.

Ce i-a scris în dedicația de pe prima pagină? „Ție, Lu, întâiul exemplar din acest «Murăș cu apa lină», în amintirea ceasurilor când privirile noastre se oglindeau în undele Mureșului, urmărind visuri și iluzii dintr-o viață pe care o vrem luminoasă și fericită - și care poate va fi așa. Tg.-Mureș, la 23 martie 1936. Vasile Netea”.

N-a fost însă așa. A fost, după nici zece ani, blestemul comunist, care pe tata l-a aruncat opt ani în închisoare, iar pe mama a îmbolnăvit-o de tuberculoză.

Ce i-a răspuns mama, după o jumătate de secol? „În aceeași lună martie, în zorii zilei de 6, viața fericită a luat sfârșit și soțul meu a plecat pe drumul fără întoarcere.” Așa i-au fost cuvintele scrise sub înscrisul dedicației...

Nu-i așa, mamă. „Ne vom întoarce într-o zi...” - așa m-a învățat tata, cu versurile lui Radu Gymeraurate în închisoare. „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioanel!”... Nu se poate alege praful și pulberea din ceea ce este piatră și granit. Căderile sunt momentane. Ridicările, perpetue. De nenumărate ori, Vasile Netea a căzut și s-a ridicat pe aripile frânte și totuși veșnic zburătoare ale poeziei lui Radu Gyr.

„Dacă ar fi putut, comuniștii i-ar fi omorât și pe morți” - mi-a spus tata, vorbindu-mi despre bătăile și foamea pe care le-a suferit la Jilava.

Pe mulți dintre morți au reușit să-i mai omoare o dată comuniștii, omorându-le memoria prin zecile de ani de propagandă comunistă și ateistă, antinațională și anticreștină. Dar n-au reușit să-i omoare pe toți viii. Suntem, iată, printre cei rămași pentru a ridica din cădere generația prezentă.

„Nu voi ști niciodată precis dacă tata a fost căsătorit cu mama sau cu Transilvania”, spuneam în interviul acordat istoricului Toader Buculei. Acum știu. Dragostea pentru Dumnezeu și pentru țară sunt superioare oricărei alte forme de dragoste. Sfinte față de orice alt sentiment pe care, din slăbiciune, îl considerăm la un moment dat sfânt.

„Nu există compatibilitate între a fi român și a fi comunist. A fi comunist înseamnă a fi fără Dumnezeu, a fi român înseamnă a fi creștin”. Tata mi-a lăsat această filă de testament pe care i-o respect cu sfințenie, așa cum, ca și el, respect Cele Zece Porunci.

„Recunoștința e o floare rară, Gelu. Prezentul nu te recunoaște, iar posteritatea te uită”.

Nu-i așa, tată. Prezentul nu te-a uitat. Iar posteritatea te va recunoaște. În aceste zile, la biserica din Deda, preotul Dumitru Fărcaș înalță slujbe de pomenire către Dumnezeu, rostindu-ți îngenuncheat numele. În aceste zile, la Liceul „Vasile Netea”, profesorul Gheorghe Daraban scoate o ediție specială a revistei *Vanet*. În aceste zile, la Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, prin neobositul întru credință Dumitru Poptâmaș, organizează o amplă sesiune comemorativă.

Este mult? Este puțin? Este tot ce pot face niște oameni, mai mulți sau mai puțini, pentru care sufletul și opera ta sunt prezente spre un viitor nemuritor.

Cuvânt înainte la cartea Mureșul superior - vatră de cultură românească

Viața tatălui meu s-a întins de-a lungul a 77 de ani, 60 de ani de activitate istorică și literară, 40 de cărți publicate.

S-a născut la 1 februarie 1912 în comuna Deda, județul Mureș. A murit la 6 martie 1989 în București.

Întreaga sa operă a avut ca preocupare principală Transilvania. Ei i-a dedicat toată dragostea și puterea de muncă. Mai ales sentimentele pentru Mureș și mureșeni i-au fost far nestins de inspirație și laudă.

În 1936, la începuturile prodigioasei sale cariere, a scris *Murăș, Murăș, apă lină...*

În 1945 a primit Premiul „Gh. Asachi” al Academiei Române pentru lucrarea de studii și evocări *De la Petru Maior la Octavian Goga*.

În 1947, Universitatea din București i-a acordat titlul de Doctor în Științe Istorice (*Magna cum laude*).

În 1968 a primit Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române pentru monografia *George Barițiu*.

În 1973 a fost numit rector al Universității Populare „Petőfi Sándor”.

În 1986, spre sfârșit, a scris *Povești ardelenesti*.

Au urmat doi ani de chin și de zbatere. Diabetul contractat în cei opt ani de închisoare - 1952-1955 și 1959-1964 - i-a atacat ochii, orbindu-l.

Neputința fizică, pe de o parte, și oligofrena cenzură ceaușistă, pe de alta, au făcut imposibilă tipărirea ultimei sale cărți, bună de tipar în 1988, dar rămasă în manuscris: *Mureșul superior - vatră de cultură românească*.

Cerberii politrucci comuniști i-au reproșat o „prea mare abundență de biserici și mănăstiri, de nume de preoți, protopopi, episcopi, mitropoliți și patriarhi”. În consecință, i-au cerut drept condiție pentru publicare scoaterea din text a acestor nume. Condiție imposibilă, pe care conștiința patriotică a istoricului Vasile Netea nu a vrut cu nici un chip să o admită.

Iată-i refuzul, veritabilă prelegere de istorie pentru generațiile prezente și viitoare: „Cum să renunț la a arăta lupta preoților din satele ardelene, în a aprinde și întreține flacăra românismului? Cine, în fară de ei și învățători, și-a închinat viața propășirii sentimentelor naționale de nestins în inimile țăranilor?”.

Rezultatul atitudinii ferme de probitate profesională și demnitate românească? Lucrarea nu a putut să apară. Cu toată zdroaba înalt Prea Sfințitului Emilian Birdaș, episcopul de atunci din Alba Iulia.

Autorul a murit astfel neîmpăcat cu autoritățile comuniste, dar împăcat, desigur, cu sine însuși, cu crezurile și idealurile sale fundamentale, sfinte și de nealterat, în țăranimea română, plaiurile mureșene, preoții și învățătorii săi diriguitori.

La 17 ani de la dispariție, datorită Editurii Cuvântul, directorului general Aurel Borșan, membru fondator al Fundației Culturale ce poartă numele ilustrului cărturar originar din comuna Dumbrava, Vasile Netea își poate vedea, cu ochii privind din cer, exact așa cum a scris-o, și cu respectarea fiecărui cuvânt, ultima sa carte, care îl reprezintă mai mult decât toate celelalte la un loc.

De aici, mulțumirile noastre, arzând ca o lumânare peste memoria sa neuitată.

Notă:

Câteva lămuriri pentru cititorul care, peste câteva clipe, se va întâlni cu primele cuvinte ale scrierii de față. Le considerăm nu numai necesare, ci și obligatorii pentru o înțelegere așa cum se cuvine a celor șapte capitole care urmează.

Inevitabil, din punct de vedere statistic, istoric și politic, lucrarea se oprește în momentul când a fost scrisă. De atunci, multe se vor fi schimbat. Dacă unele formulări vor părea inadvertențe, îl rugăm pe cititor să le interpreteze în funcție de contextul vremurilor de atunci. Ele nu alterează cu nimic esența monografiei, ci, din contră, o întăresc, prin respectarea adevărului istoric. Și poate, cine știe, un alt om de știință, animat de aceeași pasiune pentru Valea Mureșului, va continua această imensă muncă de cercetare, aducând-o până în prezent.

Din păcate, nu putem decât să ne imaginăm cum ar fi fost dacă această amplă monografie ar fi fost scrisă în libertate. Redau dedicația pe care mi-a scris-o tatăl meu pe cartea *O zi din viața Transilvaniei - 1 septembrie 1918*:

„Fiului meu, o carte despre unirea Transilvaniei a cărei strălucire am văzut-o cu ochi de copil la vârsta de șase ani, și pe care am scris-o apoi, nu după întreaga dorință a inimii, în preajma vârstei de 60 de ani. București, 11 mai 1970. Tata”.

Ca o coincidență a destinului, cartea are șapte capitole. Ultimul capitol: „Steagurile libertății”. Astăzi trăim sub aceste steaguri.

Profil Vasile Netea

S-au scurs 19 ani de la trecerea spre cele veșnice a celui pe care îl vedem în medalionul alăturat. Parcă a fost ieri. Dar de *ieri* până *azi* s-au întâmplat atât de multe lucruri, încât e imposibil să le comprimăm printr-o metaforă.

Ne întoarcem, aşadar, la momentul concret al înființării, la Târgu-Mureș, a Fundației Culturale „Vasile Netea”. Era în ziua de 5 martie 1994. Obiectul principal al activității acesteia s-a stabilit a fi reeditarea operei cărturarului și elaborarea unor studii pertinente privind viața și activitatea sa istorică și literară.

Ușor de zis, greu de făcut. În așa-zisa noastră economie de piață, extrem de originală ca formă de manifestare, cartea a devenit din ce în ce un produs nevandabil. Costuri mari, resurse mici, interes comercial scăzut din partea editurilor, ce preferă mai degrabă publicarea unor tabloide de divertisment decât lansarea, prea riscantă bănește, a lucrărilor de ținută și de rigoare științifică.

Iată însă că după (doar) 14 ani de așteptare, o editură fără cine știe ce putere financiară și un grup restrâns de oameni și-au asumat riscul. Editura Ardealul din Târgu-Mureș a scos de curând de sub tipar volumul *Vasile Netea - evocări și bibliografie*.

O carte pe care o considerăm fundamentală pentru cunoașterea unei opere întinse pe zeci de ani, cuprinzând peste 40 de volume și sute de studii, articole și comunicări.

S-au înhămat la realizarea ei Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban, doi dintre cei mai fervenți păstrători și susținători ai memoriei cărturarului.

De remarcat faptul că primul cumpărător al cărții - 30 de exemplare - a fost primăria din Deda, comuna natală a lui Vasile Netea. Nemaivorbind de liceul din comună care îi poartă numele, unde profesorul Gh. Daraban, redactor-șef al revistei *Vanet*, a pus pe băncile elevilor rodul vieții mentorului lor.

Ce conține acest rod? Mai întâi o prefață succintă, dar lămuritoare, semnată de Dimitrie Poptămaș, președintele Fundației. Apoi o sumă întreagă de evocări aparținând unor nume ilustre ale culturii noastre - academicieni, scriitori, publiciști - cum ar fi: Dumitru Almaș, Ovidiu Papadima, Pompiliu Teodor, Dan Berindei, Francisc Păcurariu, Dumitru Micu, Teodor Tanco, Alexandru Zub, Vasile Vetîșanu, Ilie Șandru, Vasile Dobrescu, N. M. Rusu, Mircea Popa etc. După care urmează bibliografia propriu-zisă, pornind de la primele scrieri publicate la Reghin, în 1933, și până la ultimele dinainte de anul morții, 1989.

Nimic nu a rămas nerelevat de autori. Puțini știu că Vasile Netea s-a lansat ca poet, prin versurile intitulate *Melancolie de iarnă*, semnate cu pseudonimul Victor Lucrețiu. Să mai spunem că au căutat și au găsit, în ziarele și periodicele vremii, 1200 de referințe?! Câtă migală! Câtă ardoare! Cât profesionalism!

Revenind la evocări, ele sunt deschise de către Romulus Guga, prin *Alfabetul sfânt*. Un veritabil eseu în care frazele întrebuințate fac de prisos orice alt comentariu: „Alfabetul de bază al sufletului românesc să fie viețile și pildele istoricilor poporului care i-a zămislit.

Numele dintâi să fie ale lui Ureche, Costin, Neculce, Șincai, Maior, Xenopol, Giurescu, Daicoviciu, Pascu, Netea și atâția alții, care au dat strălucire cuvintelor”. Reluând și mai apăsător aceste aprecieri apoteotice, cu un alt prilej, pe care îl veți vedea descris în amănunțime: „Dacă în anul 1944 Vasile Netea a scris cartea *De la Petru Maior la Octavian Goga*, cuprinzând pagini din zbuciumata istorie a Transilvaniei, un alt istoric ar trebui să scrie continuarea acestei istorii, astăzi și mai zbuciumată, cu titlul: *De la Octavian Goga la Vasile Netea*”.

Un capitol deosebit îl constituie cele două interviuri anexate: „Grigore Ploșteanu în dialog cu Vasile Netea” și „Toader Bucul ei în dialog cu Gelu Netea”. Primul se referă, strict, la vocația de istoric a intervievatului, al doilea având o valoare exclusiv sentimentală și de viață.

Ceea ce va reține fără îndoială atenția cititorului sunt fotografiile. Diverse instantanee surprinse în diferite etape de viață parcurse de Vasile Netea. Cu deosebire cele în care apare alături de Iuliu Maniu, Ion I. C. Brătianu, Dinu Brătianu, Corneliu Coposu. Fotografia-medalion de pe copertă este o copie după medalia comemorativă realizată de către sculptorul Gh. Adoc la 1 februarie 1982, când Vasile Netea a împlinit 70 de ani.

Închei mulțumind revistei *Puncte cardinale* pentru toate ocaziile în care, de aproape 20 de ani încoace, a găsit spațiu pentru readucerea în actualitate a memoriei sale, de atâtea ori și de atâția alții pe nedrept ignorată.

20 de ani de la moartea lui Vasile Netea

Era în ziua de 6 martie 1989 când s-a săvârșit din viață tatăl meu, căruia îi închin aceste rânduri.

De atunci încoace, în fiecare an, cu acest prilej, la biserica din Deda Mureș, preotul paroh Dumitru Fărcaș înalță o slujbă de pomenire și iertare. Concomitent, Dimitrie Poptămaș, președintele Fundației Culturale „Vasile Netea”, îi omagiază memoria printr-o sesiune de comunicări științifice, iar profesorul Gh. Daraban, redactorul-șef al revistei *Vanet*, scoate un număr comemorativ, readucând în memoria elevilor de la liceul din localitate, care îi poartă numele, aspecte din viața și opera sa. De asemeni, dintre rudele care au mai rămas, cu deosebire Eugen Ceontea și soția sa, Ana, merg la mormânt și îl curăță de vitregiile iernii, așternând flori primăvăratice. Este tot ce se poate face pentru împlinirea unor datorii religioase și laice prin care noi, urmașii celui dispărut, putem contribui la reîmprospătarea prezenței sale, deopotrivă exemplul de *credință ortodoxă* și de *simțire națională*.

E imposibil de delimitat la Vasile Netea o graniță între fervoarea ortodoxă și cea națională. Ele se împletesc în linia dreaptă pe care și-a parcurs cei 77 de ani de viață și cei 60 de ani de activitate istorică și literară, cu cele 40 de cărți publicate (pe lângă sute de studii și articole), cu opt ani de închisoare politică și cu rugăciunea cea de fiecare seară.

Îndeosebi în ultima sa carte, *Mureșul Superior, vatră de cultură românească*, publicată postum în anul 2006, ni se relevă, ca o veritabilă prelegere de istorie pentru generațiile prezente și viitoare, fundamentul credinței sale

în Dumnezeu și în preoțimea cu dragoste de țară și neam. În 1988, când cartea a fost gata de predat la tipar, cerberii politrucci ai cenzurii comuniste i-au refuzat manuscrisul, cerându-i, drept condiție pentru publicare, scoaterea din text a ceea ce, după mintea lor îndoctrinată de ateism și de cultul paroxistic al lui Ceaușescu, reprezenta o „prea mare abundență de biserici și mânăstiri, de nume de preoți, protopopi, episcopi, mitropoliți și patriarhi”, lucruri total neconforme cu felul de scriitură atunci admisibilă. Refuzul tatălui meu a fost categoric: „Cum să renunț la a arăta lupta preoților din satele ardelene, în a aprinde și întreține flacăra românismului?! Cine, în afară de ei și de învățători, și-a închinat viața propășirii sentimentelor naționale de nestins în inimile țăranilor?!”.

În 1948, când și-a susținut doctoratul în istorie, în fața comisiei formate din Constantin C. Giurescu, Ioan Lupaș, Emil Condurachi și Iorgu Iordan, a intrat în sală conducând spre prima bancă o pereche de țărani îmbrăcați în port național. Opincile, cioarecii, sumanul și cușma erau tatăl lui. Iar rochia de pânză, poalele, ia cusută cu mărgelile și năframa groasă cu ciucuri de lână - mama sa. „Dacă Liviu Rebreanu și-a intitulat discursul de intrare în Academie *Laudă țăranului român*, eu am vrut să intitulez luarea doctoratului printr-o laudă adusă părinților mei”. Lelea Lucreția și badea Grigore i-au fost icoane purtate la piept, mândrie a sufletului și dragoste a inimii. Dintre toate sentimentele, sentimentul pentru mama sa i-a fost cel mai profund.

Amintiri, amintiri... Cât spațiu mi-ar trebui pentru a le enumera din îngrămădirea care mă năpădește?

Spațiul prefigurat de Romulus Guga la 1 februarie 1982, când tata a împlinit 70 de ani: „În anul 1944, Vasile Netea a scris cartea *De la Petru Maior la Octavian Goga*,

cuprinzând pagini din zbuciumata istorie a Transilvaniei. Acum, un alt istoric ar trebui să scrie continuarea acestei istorii, astăzi și mai zbuciumate, cu titlul *De la Octavian Goga la Vasile Netea*". A murit Romulus Guga înainte de vreme, au murit și speranțele născute în urmă cu 27 de ani, la sărbătorirea de la Deda, că vreun alt istoric s-ar învrednici să o scrie...

Noroc cu un om de talia lui Toader Buculei, care, în anul 2000, cu mari eforturi financiare, a reușit să publice *Clio încarcerată*, unde, pe lângă multe alte semnificative interviuri luate descendenților istoricilor care au suferit sau au murit în închisoare, a publicat și interviul meu despre viața și opera lui Vasile Netea. Sau cu tânărul octogenar Gabriel Constantinescu și cu mereu proaspătul său ajutor Răzvan Codrescu, care, an de an, cu fiecă nouă comemorare, mi-au oferit posibilitatea de a-mi aduce tatăl în imediata atenție a prezentului. Cui altcuiva, decât lor, ar trebui să mulțumesc? Fără astfel de oameni, iliescizarea, vadimizarea, funarizarea, becalizarea și vanghelizarea spiritului transilvan și românesc l-ar fi îngropat pe tata, definitiv, sub tarabele comuniste, neocomuniste, negustorești și grotești ale acestor atât de vajnici speculatori ai democrației noastre originale.

„Nu există compatibilitate între a fi român și a fi comunist. A fi comunist înseamnă a fi fără Dumnezeu. A fi român înseamnă a fi creștin”.

Filă de testament nescrisă, dar întipărită în sângele meu, dincolo de orice testament olograf autentificat la vreun notariat.

„Munții Apuseni sunt inima Transilvaniei, iar Transilvania este inima României”.

Altă filă. Altă inimă pe care o simt bătând cu aceeași ritmicitate neîntreruptă.

Și câte alte asemenea file nu ar fi de înrămat și de pus pe pereții unor clase școlare și amfiteatre studențești, ca reprezentând expoziția, fără vernisaj, a tablourilor cu subiect religios și național pe care tata le-a zugrăvit spre vederea posterității!

De nenumărate ori m-am întrebat - și te întreb și pe tine, stimată cititor - la ce folosesc sacrificiul și suferința în numele unei drepte credințe, la care cu niciun chip nu ai vrut să renunți? Întrebare la care nu îmi pot răspunde niciodată pe deplin. Mă uit la Transilvania și la România de azi. La lumea din jur. Unde sunt „Crăișorul Horia” și „Craiul munților, Avram Iancu”, pe care Vasile Netea i-a preamărit în scrierile sale? Unde este spiritul unității naționale glorificat în cartea *O zi din viața Transilvaniei - 1 decembrie 1918*? Unde este interesul opiniei publice pentru eroi și fapte de eroism care ne-au ridicat cândva ca națiune? Nicăieri. Lumea se ocupă de europenizare, globalizare, mondializare. În fapt, de o distrugătoare deznaționalizare, în care portul național, mândrie permanentă a tatălui meu, mai poate ocupa cel mult locul unui obiect de muzeu.

Am scris, ca ieri, „29 de lumânări aprinse pentru Vasile Netea”. Un amplu articol conținând 29 de elogii aduse de către diferite personalități marcante ale istoriei și literaturii noastre. S-au stins lumânările. S-au uitat elogiile. „Morți sunt cei muriți”...

Ca mostră de ce înseamnă uitarea, adaug un fapt semnificativ. În urmă cu doi ani m-am pomenit cu un telefon de la Uniunea Scriitorilor. Un poet, pe nume

Ion Lazu, m-a anunțat că Uniunea vrea să pună plăci comemorative pe clădirile unde au locuit o sută de scriitori din București. M-a rugat, în acest sens, să-i dau datele de naștere și moarte ale tatei.

I le-am dat. În urmă cu câteva luni, fără niciun anunț prealabil, s-a pus placa pe blocul din Drumul Taberei nr. 44 A: „Aici a trăit și a creat, în ultima parte a vieții, prof. dr. Vasile Netea, istoric literar și memorialist, 1922-1991”. Amândouă datele sunt greșite!!! Anul nașterii 1912 și anul morții - 1989. Am reclamat, am intervenit, am rugat pentru rectificare. A fost inutil. Rimele în care și-a versificat Ion Lazu strofa au rămas neschimbate. Nemaivorbind despre durerea mamei, care, la 89 de ani, supraviețuitoare a destinului, ar fi dorit să împlinească inaugurarea plăcii printr-o cuvenită slujbă de sfințire, oficiată de preotul său duhovnic. Sfârșitul acestei poezii atât de prozaice? Am apelat la serviciile reputatului pictor de biserici Mihai Fordea, care a redăltuit, în marmura albă, negreala cifrelor greșit înscrise.

Închei cu două fraze din „Cuvinte pentru început”, prefață scrisă de tatăl meu la cartea închinată Mureșului: „Curgi, Mureșe, curgi lin, așa cum curgi de milioane de ani, viața ta, viața valurilor tale e fără sfârșit. Fiii tăi, cei de azi, ca și cei de ieri, ca și cei de mâine, te vor adora de-a pururi”.

Câtă înghenunchere față de trecut! Câtă încredere în prezent! Câtă speranță pentru viitor! Dacă o fărâmă din aceste simțăminte ne încolțește în suflet, semințele nu au fost aruncate degeaba peste brazdele pe care le-a arat stând la coarnele plugului său de scris istoric și religios, ardelenesc și românesc.

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească.

Memoriile istoricului Vasile Netea

În sfârșit, după 21 de ani de la trecerea lui Vasile Netea la cele veșnice, a apărut cartea sa de *Memorii*. Proverbul „Mai bine mai târziu decât niciodată” ne alină lungimea și greutatea așteptării. Reușita acestei apariții, întârziate exclusiv de lipsa mijloacelor financiare, se datorează efortului de ultimă oră al lui Dimitrie Poptâmaș, președintele Fundației Culturale purtând numele celui dispărut.

Cartea conține patru părți, toate la un loc reprezentând un complex unitar, sentimental și documentar, favorizându-i cititorului înțelegerea unei vieți închinată, de la început până la sfârșit, luptei pentru poporul român.

Mai întâi, o scurtă prefață semnată de dr. Florin Bengean, din care extragem: „Vasile Netea, cărturarul nostru de pe Valea Mureșului, a fost apropiat de cele sfinte, apropiat de oamenii Bisericii, de mari ierarhi ai acesteia, s-a referit prin scrisul său la literatura religioasă, atribuindu-i acesteia rolul primordial în acțiunea de culturalizare a poporului român. Netea se apleacă cu pioșenie asupra marilor personalități din viața Bisericii Române, creator de limbă și cultură românească și luptător pentru idealul național al românilor”.

Urmează un amplu studiu introductiv, aparținând editorului, cercetătorului și admiratorului fără rezerve Dimitrie Poptâmaș. Acesta analizează, reliefează, subliniază și sintetizează cronologic structura memoriilor. Precizările sale se referă la anii când au fost publicate, număr de număr, cu câteva intermitențe, în revista *Vatra*,

condusă pe atunci de Romulus Guga și continuată, ulterior dispariției sale premature, de către Cornel Moraru, respectiv anii 1980-1986. Dintre multele sale aprecieri, care toate ar merita redarea, distingem pasajele esențiale:

„Pronunțată personalitate pluridisciplinară a culturii - istoric, filolog, istoric literar, folclorist, memorialist, biograf de excepție și om politic -, Vasile Netea rămâne reprezentativ pentru unele priorități, în special în domeniul cercetării istorice. Este autor a peste 40 de cărți, care îl definesc ca bun cunoscător al evenimentelor anilor antebelici, interbelici și postbelici. Toate aceste lucrări, ca și cele peste 4000 de studii și articole risipite în presa vremii, îl consacră pe Vasile Netea între personalitățile depline ale culturii românești. Așadar, memoriile sale se justifică”.

Cu deosebire ne reține atenția evaluarea de ansamblu asupra activității lui Vasile Netea, făcută de un reputat istoric și istoriograf, acad. Pompiliu Teodor. Un portret pe care Dimitrie Poptămaș îl preia ca o încununarea a propriilor sale susțineri: „Opera lui este de o extraordinară complexitate. Este extraordinară prin dimensiuni, prin discurs istoriografie și prin convergența la o anumită problematică. Există, în opera lui Netea, o anumită liniaritate. Opera lui a avut apoi, cred, și asta îi definește personalitatea, un caracter contemporan prin excelență, actual, fiind izvorâtă din sensibilitatea pentru istoria trăită; și el s-a implicat în politica României, când țara era țară. Vasile Netea a fost foarte atent la tot ceea ce însemna dinamica societății românești și a căutat, prin scrisul său atât de diversificat, să ofere răspunsurile pe care le-a crezut de cuviință. El a chestionat trecutul din perspectiva prezentului, nu pentru a extrapola valori prezente din

trecut, ci pentru a putea întreba trecutul; trecutul este mort dacă nu îl întrebăm și el trebuie să fie chestionat, și îl chestionăm, atunci, pornind de la sensibilitatea noastră prezentă. A fost o mare operă, de o informație coplășitoare, care m-a surprins întotdeauna și m-am întrebat cum au putut să fie depozitate atâtea fișe, de o exactitate uimitoare”.

Partea a treia o constituie memoriile propriu-zise. Ele pornesc din 1923, când venise la Târgu-Mureș să se înscrie la cursurile Școlii Normale, și se întind până la Diktatul de la Viena (1940). Contemporan cu cele mai alese spirite ale literaturii române, referințele sale ne prezintă un tablou viu și colorat al elitei noastre scriitoricești, pe care a cunoscut-o îndeaproape și cu care a avut relații extrem de strânse.

Simpla enumerare a numelor cu care și-a întretăiat drumurile ne conferă, fără îndoială, senzația de vizitare a unei expoziții la al cărei vernisaj abia așteptăm să participăm: Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Tudor Arghezi, George Bacovia, Ion Minulescu, Claudia Millian, Elena Farago, Perpessicius, Ion Simionescu, Nicolae Iorga, Octavian Goga, Ion Petrovici, Gheorghe Bogdan-Duică, Lucian Blaga, Ioan Lupaș, D. D. Roșea, Dimitrie Popovici, Iuliu Hațieganu, Zaharia Boilă, Ion Breazu, Grigore Popa, Mihai Beniuc, Ion Vlasiu, Horia Stanca, George Călinescu, Eugen Lovinescu, Ionel Teodoreanu, Păstorel Teodoreanu, Alexandru Philippide, Victor Ion Popa, Ion Pas, Iorgu Iordan, Victor Eftimiu, Patriarhul Elie Miron Cristea...

Nume sonore, oameni, fapte și întâmplări pe care memorialistul ni le expozează într-un peisaj încărcat de

istorie. Sunt de nerezumat încărcătura, scriitura, descrierile amănunțite, amintirile povestite. Modalitatea realizată de povestitor stârnește, mulțumește, cucerește. Cadru în care definiția dată de Dimitrie Poptămaș ni se pare suficientă și elocventă: „Vasile Netea a fost un maestru al genului. Un vrednic și neîntrecut artist”.

A patra parte și ultima este un capitol separat, rupt din configurația generală și cronologică: un jurnal de tinerețe, intitulat *Față în față cu mine însumi*, având ca subtitlu *însemnări ocazionale*. Jurnalul se deschide de la data de 3 februarie 1939 și se încheie la 5 iulie 1940. Avem aici ocazia să-l vedem pe Vasile Netea *față în față cu sine însuși*, într-o perioadă de mare zbucium sufletesc, determinat de prima sa concentrare militară, prevestitoare de furtuna iminentă a celui de Al Doilea Război Mondial. Concentrat și cantonat cu Regimentul 82 Infanterie ca sublocotenent în județele de graniță Satu Mare, Maramureș și Sălaj, asistăm la o revărsare de simțiri în care nimic nu mai contează decât simțământul de român, de sacrificiu și de dragoste de țară.

Spicuim dintre frazele sale - brazde arate cu un plug ale cărui coarne i-au însângerat palmele, i-au rănit inima, i-au apăsât sufletul, dar i-au întărit mai tare ca oricând conștiința. Conștiința națională.

„17 martie 1939. Mâine plecăm spre Maramureș. Seara mi-am pus la punct echipamentul. I-am scris o scrisoare liniștitoare mamei și alta dlui Eugen Nicoară. O scrisoare-testament, pentru cazul că voi muri în luptele ce se prevăd la frontieră, prin care las 500 de volume din biblioteca mea pe seama Astei din Reghin. Scriind despre eventuala mea moarte, n-am simțit nici o tresărire

sufletească, nici o emoție. Parcă aș fi vorbit despre moartea altuia. A muri pentru țară e o onoare. Umanitatea se manifestă numai prin naționalism. Pentru ca Anglia și Franța să ajungă unde au ajuns, a trebuit ca milioane de francezi și de englezi să moară timp de sute de ani pe atâtea câmpuri de bătălie din lumea întreagă. Vreau pentru România același destin.

18 martie 1939. Pregătirile pentru plecare continuă. A sosit mama. Plâng și ea, și Lucreția, și mătușa. Dacă m-aș lăsa răzbit de sentimentalism și de regretul despărțirii, aș plânge și eu. Sufletul meu e prins însă în cătușele unei serioase hotărâri. Trebuie să plec și să lupt pentru țară. Poate va trebui să mor. Nimic nu-mi clintește conștiința. La ora 3, plecăm la gară. Lucreția îmi aduce un buchet de vioarele. Mi le prind în piept.

19 martie 1939. Întrucât mă privește, mă simt foarte liniștit și hotărât să-mi fac datoria. Nimic din ceea ce am lăsat în urmă nu mă tulbură. Nu sunt decât comandantul de pluton hotărât să-și facă datoria.

23 martie 1939. Noi suntem trecători, România e eternă. Asigurarea eternității ei constă în vitejia noastră, în sângele nostru, în moartea noastră. Suntem puși de pază la poarta Someșului. Așteptăm aici încercarea cea mare. Dușmanul însă nu va trece decât peste cadavrele noastre.

7 aprilie 1939. Vinerea Patimilor. Aseară am fost la biserică. Am ascultat câteva evanghelii, regretând adânc că nu m-am apropiat încă cu întreg sufletul de Iisus. Totuși, din septembrie 1937, mă rog în fiecare seară. După *Tatăl nostru*, rostesc o rugăciune personală - comuniunea mea cu Dumnezeu. Am scris mamei și tatei o scrisoare emoționantă. I-am făcut să priceapă rostul și jertfa vieții lor.

8 aprilie 1939. Peste noapte, am plecat fulgerător spre Botiz. Zvonul despre eventualitatea unui atac maghiar. Am hotărât să nu las nici un minoritar ungar la pușca mitralieră. N-am încredere în ei. Pe la 12, am ajuns la Satu Mare. Oamenii se întorceau de la învierea lui Iisus. Noi ne pregăteam să îi ucidem pe cei care ar voi să neucidă.

9 aprilie 1939. Pastele. Parcă a fost ieri ziua în care mă spălam, având în lighean un ou roșu și un ban de argint pus de mama - ca să-mi aducă noroc. Mama se ruga pentru mine”...

Nimic nu mai e de extras, de adăugat, de evidențiat, de sugerat, de comentat. Cititorul singur își va face adnotările, sugerările, interpretările, singur își va pune întrebările, singur își va da răspunsurile. Conforme sau diferite, în funcție de o viață pe care o poate privi ca pe un exemplu de eroică prefață sau inutilă postfață.

Să dea Dumnezeu, cititorule, să-ți fie gândurile așa cum i-au fost tatei rândurile!

Postfață

Sunt, iată, aproape 20 de ani de când împărtășesc cu prietenul meu târziu Gelu Netea (astăzi septuagenar) deziluziile politice și morale ale epocii postcomuniste. Gelu e genul care „pune la inimă”, dar care știe să plângă fără să dispere. Figură donquijotescă, înalt și drept ca viața pe care și-a trăit-o mai degrabă discret, cu suflet fragil și patetic, e poate un client predilect al cauzelor pierdute, însă nu fără acea noblețe interioară care dă măreția tragică a umanului.

Dar ceea ce m-a impresionat la el cel mai mult, de când îl știu, este autentică și neobosită lui reverență filială: rareori mi-a fost dat să văd un fiu atât de dedicat memoriei tatălui. Din acest capital inepuizabil de dragoste reverențioasă și de încredere referențială s-a născut, pagină cu pagină, și cartea de față. I-am fost, la rândul meu, complice admirativ și m-am străduit să-l fac să se simtă mereu ca acasă în spațiul publicistic al *Punctelor cardinale*.

Pe regretatul istoric Vasile Netea (1912-1989) n-am avut, din păcate, șansa și onoarea să-l cunosc în carne și oase, ci doar din câteva lecturi esențiale, precum și din evocările, solemne sau duioase, ale fiului său. Cu timpul, s-a impus în conștiința mea ca un personaj în multe privințe exemplar: ca intelectual, ca fiu al Ardealului, ca opozant al comunismului, ca soț și ca tată. Cărturar înainte de toate, l-a admirat pe Maniu și a cochetat cu țărănismul, dar nu s-a angajat prea mult în politică, nici n-a fost omul rigidităților ideologice ori confesionale.

Ardelean ortodox de obârșie țărănească, s-a simțit dator romanității mai ales pe latura științifică și culturală, pentru care a dovedit de tânăr cea mai certă înzestrare (admirată sincer - dar uneori și gelozită - de colegii de generație). Nu știu dacă va fi fost un „Iorga al Ardealului”, dar cele peste 40 de cărți pe care le-a scris (pe lângă miile de articole risipite prin presa vremii) îl recomandă cu prisosință ca pe un istoric de seamă și ca pe una dintre marile conștiințe românești ale secolului XX; una dintre acele conștiințe mărturisitoare în care generațiile noi pot descoperi un veritabil model moral și intelectual, trecut prin mai toate vămile de foc ale veacului. A făcut frontul, a înfruntat închisorile, a purtat cu demnitate crucea marginalizării, dar nu și-a trădat nici o clipă vocația și a murit mărturisind epopeea istorică a Ardealului românesc și temeurile spirituale ale dăinuirii noastre ca neam. Dumnezeu a vrut - ca și în cazul unui N. Steinhardt sau al unui Arsenie Boca - să-l cheme la el în 1989 (s-a stins pe 6 martie), înainte de a apuca să vadă prăbușirea comunismului, dar poate că pentru o mai mare - și mai neumbrită - bucurie cerească.

Fie ca această carte - ce marchează centenarul nașterii lui Vasile Netea - să contribuie la mai dreapta lui pomenire și la încredințarea românilor de azi că pot și trebuie să fie mai mult decât li se pare că sunt!

Răzvan Codrescu

Cuprins

Prefață

7 ani de la moartea tatălui meu

Ziua cea mare (1918-1998)

10 ani de la moartea istoricului Vasile Netea - repere
bio-bibliografice

Vasile Netea în conștiința contemporanilor

J'accuse!

Românul Blecher și evreul Bădescu

Interviu din *Clio încarcerată*

Un martor de excepție: istoricul Vasile Netea

Tradiție și continuitate cultural-istorică

Vasile Netea - 15 ani de la moarte

Cuvânt înainte la cartea *Mureșul superior - vatră de
cultură românească*

Profil Vasile Netea

20 de ani de la moartea lui Vasile Netea

Memoriile istoricului Vasile Netea

Postfață